

જય ગુરુ નાના

શ્રી મહાવીરાય નમઃ

જય ગુરુ રામ

જૈન સંસ્કાર પાઠ્યક્રમ

ભાગ - ૧

સમ્યક્ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ:

પ્રકાશક :

શ્રી અખિલ ભારતવર્ષીય સાધુમાર્ગી જૈન સંઘ
બીકાનેર

નમસ્કાર મહામંત્ર

લામો અરિહંતાણં

લામો સિદ્ધાણં

લામો આચરિયાણં

લામો ઉવજ્જાયાણં

લામો લોએ સવ્વસાહૂણં

એસો પંચ લામોક્કારો, સવ્વપાવપ્પલાસણો

મંગલાણં ચ સવ્વેસિં, પઢમં હવઈ મંગલં

॥ श्री महावीराय नमः ॥

॥ जय नानेश ॥

॥ जय रामेश ॥

जैन संस्कार पाठ्यक्रम

भाग-१

: प्रकाशक :

श्री अजित भारतवर्षीय साधुमार्गी जैन संघ
बीकानेर

જૈન સંસ્કાર પાઠ્યક્રમ ભાગ-૧

આવૃત્તિ-૧૪ (ગુજરાતી આવૃત્તિ-૧) મે ૨૦૧૭

કોપી-૧૦૦૦

કીંમત - રૂપીયા : ૫/-

અર્થ સૌજન્ય :

શ્રીમતી મંગલીદેવી ધર્મપત્ની સ્વ. શ્રી ઝૂમરમલજી છઠ્ઠાણી

અસાવરી/નઈ દિલ્હી

પુસ્તક તથા પરીક્ષા ફોર્મ પ્રાપ્તિ સ્થાન :

શ્રી અખિલ ભારતવર્ષીય સાધુમાર્ગી જૈન સંઘ

સમતા ભવન, આચાર્ય શ્રી નાનેશ માર્ગ, નોખા રોડ, ગંગાશહેર, બીકાનેર (રાજ.)

ફોન. ૦૧૫૧-૩૨૯૨૧૭૭, ૨૨૭૦૨૬૨

આચાર્ય શ્રી નાનેશ ધ્યાન કેન્દ્ર

પશ્ચિની માર્ગ, રાણા પ્રતાપ નગર રોડ, ઉદયપુર (રાજ.)

ફોન. ૦૨૯૪-૨૪૯૦૩૦૬, ૨૪૯૦૭૧૭

પ્રકાશક :

શ્રી અખિલ ભારતવર્ષીય સાધુમાર્ગી જૈન સંઘ

સમતા ભવન, આચાર્ય શ્રી નાનેશ માર્ગ, નોખા રોડ,

ગંગાશહેર, બીકાનેર (રાજ.)

ફોન. ૦૧૫૧-૩૨૯૨૧૭૭, ૨૨૭૦૨૬૨

મુદ્રક :

જયંત પ્રિન્ટરી એલએલપી, મુંબઈ - ૨.

ફોન : ૦૨૨-૪૩૬૬ ૭૧૭૧

ભૂમિકા

શ્રી અખિલ ભારતવર્ષીય સાધુમાર્ગી જૈન સંઘ દ્વારા અનેક ધાર્મિક તથા સમાજિક ગતિવિધિઓ ચલાવવામાં આવી રહી છે, જેમાં ધાર્મિક પરીક્ષા બોર્ડ પણ એક છે. સન ૧૯૭૪ થી આ પરીક્ષાઓ નિરન્તર ચાલી રહી છે. જેના માધ્યમે જ્ઞાનાર્જન કરવા વાળા ભાવિકો માટે પાઠ્યક્રમ નિર્ધારિત કરી પરીક્ષાઓ લેવામાં આવે છે. વિભિન્ન પ્રસંગો પર પરમાગમ રહસ્યજ્ઞાતા, વ્યસનમુક્તિ પ્રાણેતા ૧૦૦૮ શ્રદ્ધેય ગુરુવર આચાર્ય શ્રી રામલાલ જી મ.સા. થી તત્ત્વ ચર્ચાનો અવસર પ્રાપ્ત થતો રહ્યો છે. તે તત્ત્વ ચર્ચાઓના સમય બદલતા પરિવેશ અનુરૂપ નવા પાઠ્યક્રમની આવશ્યકતા અનુભૂત થઈ.

તેથી જ જૈન સંસ્કાર પાઠ્યક્રમના નામથી નવીન પાઠ્યક્રમ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. જેમાં ભાગ ૧ થી ૧૨ સુધી પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલ છે. જે વર્ષ ૨૦૦૩ થી નિરન્તર ગતિમાન છે. આમાં જૈન ધર્મના મૂલ સિદ્ધાન્તોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તથા વિશેષ જ્ઞાનાર્જન પ્રાપ્ત કરી જીવનમાં કંઈક મેળવી શકાય તેવો ઉદ્દેશ છે. પાઠ્યક્રમને સુસ્વીપૂર્ણ તથા સુબોધ બનાવા માટે સાહિત્યના વિવિધ પ્રકારો થી સમ્પન્ન બનાવામાં આવેલ છે. આમાં ૨૦૧૧ સુધીના સંશોધનો સમાહિત છે.

ઘણા સમયથી ગુજરાતના ભાવિકો તરફથી માંગ હતી કે આ પાઠ્યક્રમનું ગુજરાતીમાં પ્રકાશન થાય તો ગુજરાતના અધ્યયનાર્થીઓ પણ તેનો સારી રીતે લાભ લઈ શકે. આ ભાવનાને ધ્યાનમાં રાખી ગુજરાતીમાં પાઠ્યક્રમનું પ્રકાશન કરવામાં આવી રહ્યું છે.

પાઠ્ય ક્રમના સંકલનમાં પ્રત્યક્ષ તથા પરોક્ષ રૂપે જેમનો પણ માર્ગદર્શન તથા સહયોગ મળેલ છે, તે તમામ નો ખરા હૃદય થી આભાર વ્યક્ત કરીએ છીએ.

તમામ શ્રી સંઘો, ચાતુર્માસિક ક્ષેત્રો તથા ભાવિક ભાઈ-બહેનોને અનુરોધ છે કે વધુમાં વધુ આ પરીક્ષાઓ માં ભાગ લઈને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરે એજ શુભેચ્છા સાથે.

: વિનીત :

સંયોજક - ધાર્મિક પરીક્ષા બોર્ડ
શ્રી અખિલ ભારતવર્ષીય સાધુમાર્ગી જૈન સંઘ
બીકાનેર

પરીક્ષાના નિયમો

પરીક્ષામાં ભાગ લેનાર વિદ્યાર્થીઓએ ફોર્મ ભરવું ફરજિયાત છે. ઓછામાં ઓછા દસ પરીક્ષાર્થી હશે તો જ પરીક્ષા ત્યાં લેવામાં આવશે.

૧. પાઠ્યક્રમ : ભાગ-૧ થી ૧૨
૨. યોગ્યતા : જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરવાના અભિલાષી
૩. પરીક્ષાનો સમય : આસો મહિનો, વદ-પક્ષ
૪. શ્રેણી નિર્ધારણ : પ્રથમ શ્રેણી ૭૫% થી વધારે
દ્વિતીય શ્રેણી ૫૦% થી ૭૫%
૫. પરીક્ષા ફળ (પરિણામ) : પરીક્ષાનું પરિણામ શ્રમણોપાસક પત્રિકામાં તથા પરીક્ષા કેન્દ્રોમાં મોકલવામાં આવશે.
૬. પ્રમાણપત્ર : સંબંધિત પરીક્ષા કેન્દ્રો પર પ્રમાણ-પત્ર મોકલવામાં આવશે.
૭. ઈનામ : દરેક પરીક્ષામાં પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય તથા પ્રોત્સાહન ઈનામ આપવામાં આવશે.
૧૮ વર્ષથી નાની ઉંમરના વિદ્યાર્થીઓ માટે
૭૧% થી ૧૦૦% પ્રથમ શ્રેણી
૩૫% થી ૭૦% દ્વિતીય શ્રેણી

પરીક્ષાર્થી ધ્યાન રાખે :

આ ધાર્મિક પરીક્ષા જ્ઞાન-વૃદ્ધિ તેમ જ જીવનવિકાસ માટે છે. આમાં કોપી કરવા અથવા પુસ્તક વગેરેમાં જોઈને લખવા અથવા પૂછીને ઉત્તર લખવા નિયમ વિરુદ્ધ છે. પરીક્ષા નિરીક્ષક અનુશાસનાત્મક કાર્યવાહી કરી શકશે.

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિષય	
(૧)	સૂત્ર વિભાગ	
૧.	સામાયિક સૂત્ર	૬
૨.	સામાયિક લેવાની વિધિ	૯
૩.	સામાયિક પારવાની વિધિ.....	૧૧
૪.	સામાયિકના ૩૨ દોષ.....	૧૧
(૨)	તત્ત્વ વિભાગ	
૧.	ચોવીસ તીર્થકર	૧૩
૨.	સોળ સતી.....	૧૪
૩.	દશ શ્રાવકોના નામ.....	૧૫
૪.	શ્રાવકના વચન વ્યવહાર	૧૫
૫.	નહીં ના બોલ.....	૧૫
૬.	‘મૂળ’ના બોલ	૧૬
૭.	નવતત્ત્વ	૧૬
૮.	કામની વાતો	૧૭
(૩)	કથા વિભાગ	
૧.	શ્રમણ નિર્ગ્રથ મહાવીર.....	૧૮
૨.	રાજા મેઘરથ.....	૨૨
૩.	અલ્પ-પરિગ્રહી પુણિયા શ્રાવક	૨૩
(૪)	કાવ્ય વિભાગ	
૧.	મેરી ભાવના	૨૬
૨.	મહામંત્ર નવકાર પ્રાર્થના	૨૭
૩.	શ્રી મહાવીર સ્વામીની સદા જય હો	૨૮
૪.	સારા બાળકો	૨૮
૫.	વીર વંદના	૨૮
(૫)	સામાન્ય જ્ઞાન વિભાગ	
૧.	શ્રાવકના ત્રણ મનોરથ	૨૯
૨.	ધર્મસ્થાનમાં પ્રવેશ કરતી વખતના નિયમ	૨૯
૩.	શ્રાવકના ૧૪ નિયમ.....	૩૦
૪.	સુભાષિત	૩૧
૫.	સામાયિકનું મહત્ત્વ	૩૧
(૬)	પરીક્ષા પ્રશ્નપત્ર	૩૩

સામાયિક સૂત્ર

નમસ્કાર મંત્ર

શમો અરિહંતાણં, શમો સિદ્ધાંશ શમો આયરિયાણં
શમો ઉવજજાયાણં, શમો લોએ સવ્વસાહૂણં
એસો પંચણમોક્કારો, સવ્વપાવપ્પણાસણો
મંગલાણં ચ સવ્વેસિં, પઠમં હવઈ મંગલં ॥૧॥

(કલ્પસૂત્ર મંગલ ચરણ)

ગુરુ વંદન સૂત્ર (તિક્ષ્ણુત્તોનો પાઠ)

તિક્ષ્ણુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેમિ વંદામિ શમંસામિ સક્કારેમિ સમ્માણેમિ
કલ્લાણં મંગલં દેવયં ચેઈયં પજજુવાસામિ મત્થેશમ વંદામિ

(શ્રીમદ્ રાયપ્પસેણી સૂત્ર-૮)

ઈરિયાવહિયા સૂત્ર (આલોચના સૂત્ર, ઈચ્છાકારેણંનો પાઠ)

ઈચ્છાકારેણં સંદિસહ, ભગવં ઈરિયા વહિયં પરિક્કમામિ ઈચ્છં ઈચ્છામિ
પરિક્કમિઉં ઈરિયા વહિયાએ વિરાહણાએ ગમણાગમણે પાણક્કમણે બીયક્કમણે
હરિયક્કમણે ઓસા ઉત્તિંગ પણગ દગ મઠ્ઠી મક્કડા સંતાણા સંકમણે જે મે જીવા
વિરાહિયા એગિંદિયા બેઈદિયા, તેઈદિયા, ચઉરિંદિયા, પંચિદિયા અભિહયા,
વત્તિયા લેસિયા સંઘાઈયા સંઘટ્ટિયા પરિયાવિયા કિલામિયા ઉદ્દવિયા ઠાણાઓઠાણં
સંકામિયા જીવિયાઓ વવરોવિયા તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કં...

(હરીભદ્રીયાવશ્યક પાનં નં. ૫૭૨)

ઉત્તરી-કરણ સૂત્ર (તરસ ઉત્તરીનો પાઠ)

તસ્સ ઉત્તરી કરણેણં, પાયચ્છિત્ત કરણેણં, વિસોહિ કરણેણં, વિસલ્લી કરણેણં,
પાવાણં કમ્માણં, નિગ્ધાયણટ્ઠાએ, ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં, અન્નત્થ ઉસસિએણં,
નીસસિએણં, ખાસિએણં, છીએણં, જંભાઈએણં, ઉડુએણં, વાયનિસગ્ગેણં,
ભમલીએ, પિત્તમુચ્છાએ, સુહુમેહિં અંગ સંચાલેહિં, સુહુમેહિં ખેલ સંચાલેહિં,
સુહુમેહિં દિટ્ઠીસંચાલેહિં, એવમાઈએહિં આગારેહિં અભગ્ગો, અવિરાહિઓ,
હુજજ મે કાઉસ્સગ્ગો, જાવ અરિહંતાણં ભગવંતાણં નમોક્કારેણં ન પારેમિ તાવ
કાયં ઠાણેણં મોણેણં ઝાણેણં અપ્પાણં વોસિરામિ.

(હરિભદ્રીયાવશ્યક પા નં. ૭૭૮)

ચતુર્વિંશતિસ્તવ સૂત્ર (લોગસ્સ પાઠ)

લોગસ્સ ઉજ્જોયગરે (લોગસ્સુજ્જોયગરે) ધમ્મ તિત્થયરે જિણે ।

અરિહંતે કિત્તઈસ્સં, ચઉવીસંપિ કેવલી ॥૧॥

ઉસત્તમજિયં ચ વંદે, સંભવમભિણંદણં ચ સુમઈ ચ ।

પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે ॥૨॥

સુવિહિં ચ પુફ્ફદંતં, સીયલ સિજ્જંસ વાસુપુજ્જં ચ ।

વિમલ મણંતં ચ જિણં, ધમ્મં સંતિં ચ વંદામિ ॥૩॥

કુંથું અરં ચ મલિં વંદે, મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ ।

વંદામિ રિક્કનેમિં પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ ॥૪॥

એવંમએ અભિથુઆ, વિહુયરયમલા પહીણ જરમરણા ।

ચઉવીસંપિ જિણવરા, તિત્થરા મે પસીયંતુ ॥૫॥

કિત્તિયવંદિય મહિયા, જે એ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા ।

આરુગ્ગ બોહિલાભં સમાહિવરમુત્તમં દિંતુ ॥૬॥

ચંદેસુ નિમ્મલયરા, આઈચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા ।

સાગરવર ગંભીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ ॥૭॥

(પ્રાચીન પ્રતો પ્રમાણે લોગસ્સુજ્જોયગરે યોગ્ય છે.)

(હરિભદ્રીયાવશ્યક પાના નં. ૩-૫૦૯)

કાયોત્સર્ગ શુદ્ધિનો પાઠ

કાયોત્સર્ગ (કાઉસ્સગ્ગ)માં આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન ધ્યાયું હોય, ધર્મધ્યાન, શુક્લધ્યાન ધ્યાયું ન હોય, કાયોત્સર્ગમાં મન, વચન, કાયાના યોગ સ્થિર ન રહ્યા હોય તો તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કંડં.

(હરિભદ્રીયાવશ્યક પાના નં. ૪૫૪)

પ્રતિજ્ઞા સૂત્ર (કરેમિ ભંતેનો પાઠ)

કરેમિ ભંતે ! સામાઈયં સાવજ્જં જોગં પચ્ચકૂખામિ જાવ નિયમં (જેટલી સામાયિક લેવી હોય તેટલી ગણતરી કરીને આગળનો પાઠ કહેવો જોઈએ.) પજ્જુવાસામિ દુવિહં તિવિહેણં ન કરેમિ ન કારવેમિ મણસા વયસા કાયસા તસ્સ ભંતે । પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ.

પ્રણિપાત સૂત્ર (શકસ્તવ, નમોત્યુણંનો પાઠ)

ણમોત્યુણં અરિહંતાણં, ભગવંતાણં, આઈગરાણં, તિત્યયરાણં, સયં સંબુદ્ધાણં, પુરિસુત્તમાણં, પુરિસસીહાણં, પુરિસવર પુંડરિયાણં, પુરિસ-વર-ગંધહત્થીણં, લોગુત્તમાણં લોગનાહાણં, લોગહિયાણં, લોગપઈવાણં, લોગપજજોયગરાણં, અભય દયાણં, ચક્ષુદયાણં, મગ્ગદયાણં, સરણદયાણં, જીવદયાણં, બોહિદયાણં, ધમ્મદયાણં, ધમ્મદેસયાણં, ધમ્મનાયગાણં, ધમ્મસારહીણં, ધમ્મવર-ચાઉરંત-ચક્ક-વઢીણં, દીવોતાણં સરણં* ગઈ-પઈહા, અપ્પડિ-હય-વર-નાણ-દંસણ-ધરાણંવિયટ્ટ-છઉ-માણં જિણાણં જાવયાણં, તિણણાણં તારયાણં, બુદ્ધાણં બોહયાણં, મુત્તાણં મોયગાણં, સવ્વનુણં સવ્વ-દરિસીણં સિવ-મયલ-મરુય-મણંત-મક્ખય-મવ્વાબાહ-મપુણારાવિત્તિ-સિદ્ધિગઈ -નામધેયં ઠાણં સપત્તાણં, ણમો જિણાણં જિયભયાણં.

(શ્રીમદ્ ઔપપાતિક સૂત્ર ૧૨, કલ્પસૂત્ર શકસ્તવ)

ધર્મગુરુ ધર્માચાર્યનો સ્તુતિ પાઠ*

ણમોત્યુણં રામસ્સ ગણિવરસ્સ*મમ ધમ્માચરિયસ્સ ધમ્મોવએસગસ્સ.

સામાયિક પારવાનો પાઠ (એયસ્સ નવમસ્સ પાઠ)

એયસ્સ નવમસ્સ, સામાઈય વયસ્સ પંચ અઈયારા, જાણિયાવ્વા ન સમાચરિયવ્વા તંજહા તે આલોઉ-મણ દુપ્પણિહાણે વયદુપ્પણિહાણે કાયદુપ્પણિહાણે સામાઈયસ્સ સઈ અકરણયા સામાઈયસ્સ અણવટ્ટિયસ્સ કરણયા તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કંડં,

(હરિભદ્રીયાવશ્યક પાના નં. ૮૩૧)

સામાઈયં સમ્મં કાએણં ન ફાસિય ન પાલિયં ન તીરિયં ન કિટ્ટિયં ન સોહિયં ન આરાહિયં આણાએ અણુપાલિયં ન ભવઈ તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કંડં.

સામાયિકમાં દશ મનના, દશ વચનના, બાર કાયાના આ બત્રીસ દોષોમાંથી કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તો તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કંડં.

નોટ : (-) આ ચિહ્ન આવે ત્યારે થોડો આરામ લઈને પછી આગળના પાઠના ઉચ્ચાર કરવા.

* પ્રાચીન પ્રતોમાં સરણં શબ્દ જ શુદ્ધ છે.

* રાયપસેણીય આદિ અનેક આગમોમાં ક્યારેક સિદ્ધો તેમ જ અરિહંતોને નમસ્કાર કર્યા પછી પોતાના ધર્માચાર્યને નમસ્કાર કરવાનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. બે નમોત્યુણં પછી શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ દ્વારા પણ પોતાના ધર્માચાર્યની સ્તુતિ કરવી આગમિક વિધિ છે. તેથી બધે બે નમોત્યુણં પછી ધર્મગુરુ ધર્માચાર્યની સ્તુતિ પાઠ યોગ્ય હોવાને કારણે આ પાઠનું સંયોજન કર્યું છે.

* પોતપોતાના ધર્મગુરુનું નામ લેવામાં આવે છે.

સામાયિકમાં સ્ત્રીકથા (બહેનોએ પુરુષકથા બોલવું) ભત્તકથા, દેશકથા, રાજકથા આ ચાર કથાઓમાંથી કોઈ વિકથા કરી હોય તો તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કંડં.

સામાયિકમાં આહારસંજ્ઞા, ભયસંજ્ઞા, મૈથુન સંજ્ઞા, પરિગ્રહસંજ્ઞા આ ચાર સંજ્ઞાઓમાંથી કોઈ સંજ્ઞા કરી હોય તો તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કંડં.

સામાયિકમાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, જાણતા, અજાણતા, મન, વચન, કાયાએ કરી કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તો તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કંડં.

સામાયિક વ્રત વિધિએ લીધું, વિધિએ પાર્યું, વિધિએ કરતા અવિધિએ થયું હોય તો તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કંડં.

સામાયિકમાં કાનો, માત્રા, મીંડું, પદ, અક્ષર, હ્રસ્વ, દીર્ઘ, ગાથા, સૂત્ર, ઓદ્યું, અધિક કે વિપરીત ભણાયું - ગણાયું હોય તો અરિહંત અનંત સિદ્ધ કેવલી ભગવાનની સાક્ષીએ તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કંડં.

સામાયિક લેવાની વિધિ

૧. ધર્મ સ્થાનમાં પ્રવેશ કરતા જ નિસ્સહી નિસ્સહી શબ્દ બોલવો જોઈએ. અર્થાત્ હું પાપકર્મોનો નિષેધ કરું છું.
૨. પ્રતિલેખન - સ્થાન પૂંજીને આસન, મુખવસ્ત્રિકા, વસ્ત્ર આદિ ધાર્મિક ઉપકરણોનું પ્રતિલેખન કરવું તેમજ આસન પાથરવું.
૩. વસ્ત્ર પરિવર્તન - ભાઈઓ માટે ચોલપટ્ટા અથવા ધોતી તેમ જ ચાદર (ચોલપટ્ટાની લંબાઈ પગના ઘૂંટણ સુધી) તથા મુહપતિ પહેરવી તેમ જ બહેનોએ સાદા વસ્ત્ર પહેરે તેમ જ મુહપતિ પહેરવી.
૪. વંદન - તિક્ષ્ણુત્તોના પાઠથી ત્રણવાર વિધિ સહિત વંદના (સંત સતીજી હોય તો તેની તરફ મોઢું કરીને અને ન હોય તો ઉત્તર અથવા પૂર્વ દિશા તરફ મોઢું કરીને વંદનીયના જમણા કાનથી ડાબા કાન તરફ અર્થાત પોતાના ડાબા કાનથી જમણા કાન તરફ ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણા કરવી.)
૫. નમસ્કાર સૂત્ર, ઈચ્છાકારેણં, તસ્સ ઉત્તરીનો પાઠ (તસ્સ ઉત્તરીનો પાઠ બોલતી વખતે ઠાણેણં, મોણેણં આણેણં સુધી ઉચ્ચારપૂર્વક બોલીને અપ્પાણં વોસિરામિ શબ્દ મનમાં બોલવો.)
૬. કાયોત્સર્ગ - શરીરની ચંચળતા રહિત સ્થિર આસને એક લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કરે. નમો અરિહંતાણં શબ્દ બોલીને કાયોત્સર્ગ પૂર્ણ કરે.

ધ્યાન કરવાની વિધિ

ઊભા ઊભા ધ્યાન કરવાની વિધિ

- (૧) બે પગોના આગળના ભાગમાં ચાર આંગુલ તેમ જ પાછળના ભાગમાં તેનાથી કાંઈક ઓછું અંતર રાખતા ઘૂંટણને સીધા રાખીને ઊભા રહે.
- (૨) આંખો બંધ કરે અથવા થોડી ખુલ્લી રાખીને નાસિકાના અગ્ર ભાગ પર રાખે.
- (૩) મોઢું થોડું નીચે ઝુકાવીને રાખવું.
- (૪) હથેળીઓને ખુલ્લી રાખીને હાથને નીચે રાખવા.
- (૫) ઉત્તરીકરણ સૂત્ર બોલતા ધ્યાનની મુદ્રામાં ઊભા રહીને અપ્પાણં વોસારમિ બોલતા પહેલા કાયા સ્થિર કરીને કાયોત્સર્ગ કરવો જોઈએ. (બેઠા બેઠા ધ્યાન, કાયોત્સર્ગ કરવાની વિધિ).
- (૬) સુખાસનમાં બેસીને પીઠના હાડકાંને સીધા રાખી નાભિની પાસે ડાબી હથેળી પર (ડાબા હાથ પર) જમણો હાથ રાખીને (રાઈટ પાલ્મ ઓન ધ લેફ્ટ પાલ્મ) કાયોત્સર્ગ કરવો જોઈએ.

નોટ : ભાઈઓએ ઊભા રહીને જ ધ્યાન કરવું જોઈએ. શારીરિક અનુકૂળતા ન હોય એવા કારણોથી જે ઊભા ઊભા ધ્યાન ન કરી શકે તો તેઓ બેસીને પણ ધ્યાન કરી શકે છે. બહેનોએ બેસીને ધ્યાન કરવું જોઈએ.

- (૭) નમસ્કાર સૂત્ર, કાયોત્સર્ગ શુદ્ધિ પાઠ તેમ જ એક લોગસ્સનો પાઠ બોલવો જોઈએ.
- (૮) પ્રત્યાખ્યાન - કરેમિ ભંતેના પાઠથી સામાયિક વ્રતના પચ્ચક્ષાણ કરવા જોઈએ. (સાધુ, સાધ્વી અથવા મોટા શ્રાવક શ્રાવિકા જે સામાયિકમાં હોય તેની પાસેથી લે અને ન હોય તો પોતે લે) અહીં એ ધ્યાન રાખવાનું છે કે જો સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકા વિશેષ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રવચન આદિમાં બેઠા હોય, તેને અંતરાય ન આપતા પોતે જ પ્રત્યાખ્યાન લઈ લે. કરેમિ ભંતેના પાઠમાં જ્યાં 'જીવનિયમ' શબ્દ આવે તેના સ્થાને જેટલી સામયિક લેવી હોય તેટલા મુહૂર્તઉપરાંત બોલીને બાકીનો પાઠ પૂરો કરે.
- (૯) નમોત્યુણં (શક્તવ)ની વિધિ - આસન પરથી નીચે બેસીને ડાબો પગ ઊંચો કરીને, કોણીઓ પેટ પર રાખીને, હાથ જોડીને, મસ્તક ઝુકાવીને, મસ્તક પર બંને હાથ રાખવા જોઈએ. જ્યાં જ્યાં વિરામ લેવાનો આવે તેનું ધ્યાન રાખીને ભાવસહિત શક્તવનો પાઠ બોલવો જોઈએ. બે વાર નમોત્યુણંનો પાઠ બોલવો - પહેલા નમોત્યુણંના અંતમાં ઠાણં સંપત્તાણં તેમ જ બીજા નમોત્યુણંમાં ઠાણં સંપાવિઉકામાણં બોલવું. બે નમોત્યુણં પછી પોતાના ધર્મગુરુ, ધર્માચાર્યનો સ્તુતિ પાઠ બોલવો.

નોટ : એક સામયિકનો સમય ૪૮ મિનિટ (એક મુહૂર્તનો હોય છે.)

સામાયિક પારવાની વિધિ

૧. નમસ્કાર સૂત્ર, ઈચ્છાકારેણં તસ્સ ઉત્તરીનો પાઠ બોલવો.
૨. બે લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કરી, નમો અરિહંતાણં બોલીને પારવો.
૩. નમસ્કાર સૂત્ર, કાયોત્સર્ગ શુદ્ધિનો પાઠ બોલીને તેમ જ એક લોગસ્સનો પાઠ બોલવો.
૪. બે વાર નમોત્યુણં તેમ જ ધર્મગુરુ -ધર્માચાર્યનો સ્તુતિ પાઠ પહેલાની વિધિ પ્રમાણે સામાયિક પારવાનો પાઠ એયસ્સ નવમસ્સ બોલવો તેમ જ ત્રણવાર નમસ્કાર સૂત્ર બોલીને સામાયિક પારવી.

સામયિકમાં ન કરવા યોગ્ય ૩૨ દોષ (મનના દશ દોષ)

અવિવેગ-જસોકિત્તી, લાભત્થી ગવ્વ ભયનિયાણત્થી ।
સંશય રોસ અવિણયો અબહુમાણિ એ દોસા ભવિયવ્વા ॥

૧. વિવેક વિના સામાયિક કરે તો અવિવેક દોષ.
૨. યશ - કીર્તિ માટે સામાયિક કરે તો યશોવાંછા દોષ
૩. ધન આદિના લાભ માટે સામાયિક કરે તો લાભવાંછા દોષ
૪. અહંકારયુક્ત સામાયિક કરે તો ગર્વ દોષ
૫. રાજ્યાદિના અપરાધના ભયથી સામાયિક કરે તો ભય દોષ.
૬. સામાયિકમાં નિયાણું કરે તો નિદાન દોષ.
૭. ફળમાં સંદેહ રાખીને સામાયિક કરે તો સંશય દોષ.
૮. સામાયિકમાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કરે તો રોષ દોષ.
૯. વિનયપૂર્વક સામાયિક ન કરે તથા સામાયિકમાં દેવ, ગુરુ, ધર્મનો અવિનય, આશાતના કરે તો અવિનય દોષ.
૧૦. ભક્તિભાવપૂર્વક સામાયિક ન કરે તો અબહુમાન દોષ

(વચનના દશ દોષ)

કુવયણ સહસાકાર, સચ્છંદ સંખેવ કલહં ચ ।
વિગહા વિ હાસોડશુદ્ધં નિરવેકખો મુણમુણા દોષા દસ ॥

૧. ખરાબ વચન બોલે તો કુવચન દોષ.
૨. વિચાર્યા વગર બોલે તો સહસાકાર દોષ.
૩. રાગ-રાગિણીઓ સંબંધિત ગાયન ગાય તો સ્વચ્છંદ દોષ.
૪. સામાયિકના પાઠ અને વાક્યો સંક્ષેપમાં બોલે તો સંક્ષેપ દોષ.

૫. સામાયિકમાં કલેશકારી વચન બોલે તો કલહ દોષ.
૬. સ્ત્રી-પુરુષ કથા, ભત્ત કથા, દેશ કથા, રાજ કથા આ ચાર કથાઓમાંથી કોઈ કથા કરે તો વિકથા દોષ.
૭. સામાયિકમાં હાંસી-મજાક કરે તો હાસ્ય દોષ.
૮. સામાયિકમાં ઉતાવળથી પાઠ અશુદ્ધ બોલે તો અશુદ્ધ દોષ.
૯. સામાયિકમાં ઉપયોગ વિના બોલે તો નિરપેક્ષ દોષ.
૧૦. અસ્પષ્ટ મુણ-મુણ બોલે તો મુમ્મુણ દોષ.

કાયાના બાર દોષ

કુઆસણં ચલાસણં ચલદિટ્ઠી, સાવજજ કિરિયા-લંબણા-કુંચણ પસારણં ।
આલસ મોટન મલ વિમાસણં, નિદ્દા વેયાવચ્ચત્તિ બારસ કાયદોષા ॥

૧. સામાયિકમાં અયોગ્ય, અભિમાન આદિ આસનમાં બેસે તો કુઆસન દોષ.
૨. સામાયિકમાં સ્થિર આસને ન બેસે તથા આસન વારંવાર બદલતા રહે તો ચલાસન દોષ.
૩. સામાયિકમાં આમ-તેમ દષ્ટિ ફેરવે તો ચલદષ્ટિ દોષ.
૪. સામાયિકમાં સાવધ ક્રિયા તથા ઘરના કાર્ય કરે તો સાવધ ક્રિયા દોષ.
૫. સામાયિકમાં દિવાલના ટેકે બેસે તો આલંબન દોષ.
૬. સામાયિકમાં કારણ વિના હાથ-પગ સંકોચે-પ્રસારે તો આકુંચન-પ્રસારણ દોષ.
૭. સામાયિકમાં અંગે મરોડે તો આલસ્ય દોષ.
૮. સામાયિકમાં ટ્યાકા ફોડે તો મોટન દોષ.
૯. ગળા અથવા ગાલ પર હાથ મૂકી શોકના આસન પર બેસે તો વિમાસણ દોષ.
૧૦. સામાયિકમાં મેલ ઉતારે તો મેલ દોષ.
૧૧. સામાયિકમાં ઊંઘ કરે તો નિદ્રાદોષ.
૧૨. સામાયિકમાં કારણ વગર સેવા કરાવે તે વૈયાવૃત્ય દોષ.

ક્રોધને ક્ષમાથી જીતો.

માનને નમ્રતાથી જીતો.

માયાને સરળતાથી જીતો.

લોભને સંતોષથી જીતો.

૨૪ તીર્થંકર

આ અવસર્પિણીકાળમાં ૨૪ તીર્થંકર થયા હતા. તીર્થનો અર્થ સંઘ છે. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકોને સંઘ કહે છે. તેઓ આ યતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરે છે. તેઓ સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી હોય છે. તેમના ચરણોમાં દેવલોકના ઈન્દ્ર પણ નમસ્કાર કરે છે. તેમના નામ

૧. શ્રી ઋષભદેવજી
૨. શ્રી અજીતનાથજી
૩. શ્રી સંભવનાથજી
૪. શ્રી અભિનંદનજી
૫. શ્રી સુમતિનાથજી
૬. શ્રી પદ્મપ્રભજી
૭. શ્રી સુપાર્શ્વનાથજી
૮. શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી
૯. શ્રી સુવિધિનાથજી
૧૦. શ્રી શીતલનાથજી
૧૧. શ્રી શ્રેયાંસનાથજી
૧૨. શ્રી વાસુપૂજ્યજી
૧૩. શ્રી વિમલનાથજી
૧૪. શ્રી અનંતનાથજી
૧૫. શ્રી ધર્મનાથજી
૧૬. શ્રી શાંતિનાથજી
૧૭. શ્રી કુંથુનાથજી
૧૮. શ્રી અરનાથજી
૧૯. શ્રી મલ્લિનાથજી
૨૦. શ્રી મુનિસુવ્રતજી
૨૧. શ્રી નમિનાથજી
૨૨. શ્રી નેમિનાથજી (અરિષ્ટનેમિજી)
૨૩. શ્રી પાર્શ્વનાથજી
૨૪. શ્રી મહાવીર સ્વામીજી

નવમા તીર્થકર શ્રી સુવિધિનાથજીનું બીજું નામ શ્રી પુષ્પદંતજી છે. ચોવીસમાં તીર્થકર શ્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામીજીના ઘણા નામો છે. તેમને વીર, મહાવીર, અતિવીર, સનમતિ અને વર્ધમાન પણ કહે છે.

(૨) સોળ સતીઓ :

જે મુશ્કેલી આવે છતાં પોતાના શીલધર્મને છોડતી નથી, પોતાના પતિ સિવાય બીજા પુરુષને પિતા અને ભાઈ સમાન સમજે છે, તેને સતી કહે છે. એવી ઘણી સતીઓ છે, પરંતુ જે સોળ સતીઓને આપણે યાદ કરીએ છીએ, તેના નામ

૧. શ્રી બ્રાહ્મીજી
૨. શ્રી સુંદરીજી
૩. શ્રી દમયંતીજી
૪. શ્રી કૌશલ્યાજી
૫. શ્રી સીતાજી
૬. શ્રી કુંતીજી
૭. શ્રી દ્રૌપદીજી
૮. શ્રી રાજેમતીજી
૯. શ્રી ચંદનબાલાજી
૧૦. શ્રી મૃગાવતીજી
૧૧. શ્રી પ્રભાવતીજી
૧૨. શ્રી સુભદ્રાજી
૧૩. શ્રી ચેલ્લાણાજી (પુષ્પચૂલાજી)
૧૪. શ્રી સુલસાજી
૧૫. શ્રી શિવાદેવીજી
૧૬. શ્રી પદ્માવતીજી

આ સોળ સતીઆમાં બ્રાહ્મીજી, સુંદરીજી, ચંદનબાલાજી અને રાજેમતીજી બાળ બ્રહ્મચારિણી હતી અને બાકી બધાના લગ્ન થયેલા હતા. આ બધી સતીઓના જીવનચરિત્ર વાંચવાથી એ જાણ થાય છે કે તેઓએ ઘોર કષ્ટ સહન કરીને પણ પોતાના શીલ ધર્મની રક્ષા કરી, માટે જગત માટે પૂજનીય બની ગઈ. સવારે ઊઠીને જે સતીઓના નામ લે છે તેમનું મન પવિત્ર થાય છે અને તેમનું ચારિત્રબળ વધી જાય છે.

(૩) ૧૦ શ્રાવકોના નામ :

૧. શ્રી આનંદજી
૨. શ્રી કામદેવજી
૩. શ્રી યુલણીપિતાજી
૪. શ્રી સુરાદેવજી
૫. શ્રી યુલ્લશતકજી
૬. શ્રી કુંડકૌલિકજી
૭. શ્રી સકડાલપુત્રજી
૮. શ્રી મહાશતકજી
૯. શ્રી નંદિનીપિતાજી
૧૦. શ્રી શાલિહીપિતાજી

(૪) શ્રાવકના વચન વ્યવહાર :

૧. શ્રાવકજી થોડું બોલે.
૨. શ્રાવકજી આવશ્યકતા હોય તો બોલે.
૩. શ્રાવકજી મીઠું બોલે.
૪. શ્રાવકજી ચતુરાઈપૂર્વક (અવસર અનુસાર) બોલે.
૫. શ્રાવકજી અહંકારહિત વચન બોલે.
૬. શ્રાવકજી મર્મવચન (આઘાતજનક) ન બોલે.
૭. શ્રાવકજી સૂત્ર-સિદ્ધાંત અનુસાર ન્યાયયુક્ત બોલે.
૮. શ્રાવકજી બધા જીવો માટે હિતકારી-સાતાકારી વચન બોલે.

(૫) નથી ના બોલ

૧. ક્રોધ સમાન વિષ નથી.
૨. ક્ષમા સમાન અમૃત નથી.
૩. પાપ સમાન વેરી નથી.
૪. ધર્મ સમાન મિત્ર નથી.
૫. કુશીલ સમાન ભય નથી.
૬. શીલ સમાન શરણ નથી.
૭. લોભ સમાન દુઃખ નથી.
૮. સંતોષ સમાન સુખ નથી.

(૬) 'મૂળ'ના બોલ

જેનાથી વસ્તુની તથા ગુણ અથવા દોષની ઉત્પત્તિ થાય તેને મૂળ કહે છે. મૂળ જ વિકાસ પામીને ફળ બને છે.

૧. સમસ્ત ગુણોનું મૂળ વિનય છે.
૨. બધા દુઃખોનું મૂળ વિષય છે.
૩. બધા પાપોનું મૂળ લોભ છે.
૪. બધા ધર્મોનું મૂળ દયા છે.
૫. બધા કલહનું મૂળ હાસ્ય છે.
૬. બધા રોગોનું મૂળ અજીર્ણ છે.
૭. બધા પ્રકારના જન્મ-મરણનું મૂળ કર્મ છે.
૮. બધા બંધનોનું મૂળ સ્નેહ છે.

(૭) નવ તત્ત્વ

૧. જીવતત્ત્વ — જે ચેતના તેમ જ ઉપયોગ લક્ષણયુક્ત, સુખ-દુઃખનો અનુભવ કરવાવાળો, આઠ કર્મોનો કર્તા, વિકર્તા, વિનાશક, શાશ્વત, ક્યારેય નાશ ન પામવાવાળો, અસંખ્યાત પ્રદેશી છે, તેને 'જીવ' કહે છે. આના મુખ્ય બે ભેદ છે. (૧) સંસારી (૨) સિદ્ધ
૨. અજીવતત્ત્વ ચેતના રહિત જડ પદાર્થોને 'અજીવ' કહે છે.
૩. પુણ્યતત્ત્વ — જે આત્માને પવિત્ર કરે અને જેનાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય તેને 'પુણ્ય' કહે છે.
૪. પાપતત્ત્વ — જે આત્માને મલિન કરે, જેનાથી અશુભ કર્મ બંધાય અને દુઃખપૂર્વક ભોગવવામાં આવે તેને 'પાપ' કહે છે.
૫. આશ્રવતત્ત્વ — જેવી રીતે તળાવમાં છિદ્ર દ્વારા પાણી આવે છે, તેવી જ રીતે જે કારણોથી આત્મામાં કર્મ આવે તેને 'આશ્રવ' કહે છે.
૬. સંવરતત્ત્વ — આશ્રવના કારણોને રોકવા 'સંવર' છે. આશ્રવથી કર્મ આવે છે. જ્યારે સંવરથી આવતા કર્મ રોકાઈ જાય છે. વ્રત-વ્રત્યાખ્યાન આદિ દ્વારા સંવર કરવામાં આવે છે.

૭. નિર્જરાતત્વ - આત્મા પર લાગેલા કર્મને એક દેશથી દૂર કરવા 'નિર્જરા' છે.
૮. બંધતત્વ-કષાય અને યોગના નિમિત્તથી આત્મા સાથે કર્મ પુદ્ગલોનું જોડાવું બંધ છે.
૯. મોક્ષતત્વ - સંપૂર્ણ કર્મોનું આત્માથી અલગ થવું 'મોક્ષ' છે. આત્મા સર્વથા કર્મરહિત થઈને જન્મ-મરણના બંધનથી મુક્ત થાય છે તેને મોક્ષ કહેવાય છે.

(૮) કામની વાતો

૧. રોજ સવારે સૂર્યોદય પહેલા ઊઠો અને ભગવાનનું નામ લો.
૨. પોતાના માતા-પિતા તથા વડીલોને પ્રણામ કરો, તેમનો આદર કરો, તેમની આજ્ઞાનું પાલન કરો, તેમની સેવા કરો.
૩. મોટાને હંમેશા 'તમે' કહો, 'તું' નહીં.
૪. ઘરમાં કોઈ મોટા બોલાવે તો 'જી સાહેબ' અથવા 'હા સાહેબ' બોલવું જોઈએ.
૫. ઘરમાં ભાઈ-બહેનો સાથે પ્રેમથી રહો, કોઈપણ ખાવા-પીવાની વસ્તુ એકબીજાને આપીને ખાવ, એકલા ક્યારે પણ ન ખાઓ.
૬. બીજાની વસ્તુ પૂછવા વિના ન લો, આ ચોરી છે. ચોરી કરવી મોટું પાપ છે. કોઈ ભૂલ થઈ જાય તો તેને છુપાવો નહીં, પણ કબૂલ કરી લો.
૭. ગાળો બોલવી કે ખરાબ શબ્દ બોલવા જંગલીપશુ છે, માટે ક્યારેય કોઈને ખરાબ શબ્દો કહેવા નહીં.
૮. મોટાની સામે નમ્ર થઈને બેસો.
૯. સાચા મનથી ભગવાનની ભક્તિ કરો. તેમના નામ તેમ જ ગુણોની રોજ માળા ફેરવો, ભજન કરો. આ કાર્યોથી મન શુદ્ધ થાય છે. તેમાં સારા વિચારો આવે છે. સારા વિચારોથી સારા કાર્યો થાય છે. તેનાથી સંસારમાં માન-સન્માન પ્રાપ્ત થાય છે.
૧૦. હંમેશાં નિર્ભય બનો. મનમાં ભૂત-પ્રેત, ચુડેલ આદિ કોઈનો પણ ભય ન રાખો. એનામાં એવી તાકાત નથી કે તે તમને દુઃખ દઈ શકે. નમસ્કાર સૂત્રના જાપથી બધા ભય દૂર થઈ જાય છે.

શ્રમણ નિર્ગ્રથ મહાવીર

ભગવાન મહાવીરનો જન્મ ચૈત્ર સુદ-૧૩ ક્ષત્રિયકુંડ નગરમાં થયો. મહાવીરની માતા ત્રિશલાદેવી અને પિતા મહારાજ સિદ્ધાર્થ હતા. મહાવીર વર્ધમાન મહાવીર અને સન્મતિ શ્રમણ વગેરેથી ઓળખાતા હતા. મહાવીરના મોટાભાઈનું નામ નંદીવર્ધન તેમ જ બહેનનું નામ સુદર્શના હતું. કાશ્યપગોત્રી વર્ધમાનના વિવાહ યશોદા સાથે થયા. મહાવીરની પુત્રીનું નામ પ્રિયદર્શના અને જમાઈનું નામ જમાલી હતું.

મહાવીર નિર્ભય, સાહસિક, માતૃ - પિતૃ ભક્ત તેમ જ વિનયશીલ હતા. માતા-પિતાના સ્વર્ગવાસ પછી મોટાભાઈ નંદીવર્ધન પાસે આજ્ઞા લઈને ૩૦ વર્ષની ઉંમરે દીક્ષા લીધી. ૧૨ વર્ષ કઠોર તપશ્ચર્યા કરતા કરતા ઘોર ઉપસર્ગ સહન કર્યા. ભગવાનને વૈશાખ સુદ-૧૦ના દિવસે કેવળજ્ઞાન થયું. ભગવાનના શાસનમાં ૧૧ ગણધરો, ૧૪,૦૦૦ સાધુ, ૩૬,૦૦૦ સાધ્વી, ૧,૫૮,૦૦૦ શ્રાવકો, ૩,૧૮,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ હતી. ભગવાન ૭૨ વર્ષની ઉંમરે કારતક વદ અમાસ (દિવાળી)ના દિવસે પાવાપુરીમાં નિર્વાણ પામ્યા. ભગવાનના જીવનના કેટલાક પ્રેરક પ્રસંગ આ પ્રમાણે છે.

ભગવાન મહાવીરની વિવેકશીલતા

ભગવાન મહાવીર અનુકંપાના સાગર હતા. તેઓ જ્યારે ગર્ભમાં હતા ત્યારે તેમણે વિચાર્યું કે મારા હલન-ચલનથી મારી માતાને કષ્ટ થાય છે, તેથી હું હલનચલન બંધ કરી દઉં. તેમણે હલન-ચલન બંધ કરી દીધું. ગર્ભમાં હલનચલન બંધ થવાથી માતાને ચિંતા થઈ કે મારા ગર્ભસ્થ બાળકને શું થઈ ગયું? ચિંતાથી તેમણે ખાવાપીવાનું બંધ કરી દીધું અને દિવસે દિવસે વજન ઘટવા લાગ્યું. ભગવાને પોતાના અવધિજ્ઞાનમાં જોયું તો ખબર પડી કે મારા હલનચલન બંધ કરવાથી માતાને વધારે ચિંતા થઈ રહી છે, તો તેમણે હલનચલન કરવાનું પાછું શરૂ કરી દીધું. જેથી તેમની માતા પ્રસન્ન થઈ. ભગવાને ગર્ભમાં જ આ પ્રતિજ્ઞા કરી કે જ્યાં સુધી માતા-પિતા જીવતા હશે, ત્યાં સુધી હું દીક્ષા નહીં લઉં.

એનો મતલબ એ નથી કે દીક્ષા લેવી ખરાબ છે. જો પુણ્યના યોગે કોઈને દીક્ષા લેવાની ભાવના થાય તો, નમ્રતાપૂર્વક માતા-પિતા તથા મોટાને સમજાવીને, દીક્ષાની આજ્ઞા લઈને, દીક્ષા લેવી જોઈએ. જેવી રીતે અયવંતા મુનિ, ગજસુકુમાર

મુનિ અને જંબુકુમારે પોતાના માતા-પિતાને સમજાવીને દીક્ષા અંગીકાર કરી અને મોક્ષમાં ગયા.

ભગવાન મહાવીરની વિનયશીલતા

ભગવાન મહાવીર જ્યારે ૮ વર્ષના થયા ત્યારે તેમના માતા-પિતાએ તેમને કલાચાર્ય પાસે ભણવા મોકલ્યા.

ભગવાન મહાવીરની બુદ્ધિ બહુ તીવ્ર હતી. વિદ્યાચાર્યજી જ્યારે ભગવાનને ભણાવી રહ્યા હતા, ત્યારે ઈંદ્ર પંડિતનાં રૂપમાં ત્યાં આવ્યા અને વિદ્યાચાર્યને ગંભીર અને તાત્વિક પ્રશ્નો પૂછ્યા. ઈન્દ્રના પ્રશ્ન સાંભળીને વિદ્યાચાર્ય કાંઈ જવાબ ન આપી શક્યા. આચાર્યના ભાવો જાણીને ભગવાને બહુ નમ્રતાપૂર્વક અનુમતિ માંગી કે આ પ્રશ્નના ઉત્તર હું આપું ?

શિક્ષકની આજ્ઞા લઈને ભગવાન મહાવીરે ઈન્દ્રના પ્રશ્નોના ઉત્તર સુંદરતાથી અને ફટાફટ આપ્યા, જે સાંભળીને વિદ્યાચાર્યજી ચકિત થઈ ગયા.

ત્યારે પંડિત રૂપધારી શકેન્દ્રએ ભગવાનનો પિરચય આપ્યો કે આ ભાવિ તીર્થંકર છે અને અવધિજ્ઞાની છે, ત્યારે વિદ્યાચાર્યજી સન્માનપૂર્વક રાજકુમાર વર્ધમાનને માતા-પિતા પાસે લઈ ગયા અને કહ્યું, 'તમારો બાળક પોતે ખૂબ બુદ્ધિમાન છે. હું એને ભણાવી નહીં શકું.'

આટલા બુદ્ધિશાળી ભગવાન મહાવીરે પણ ઈન્દ્રના પ્રશ્નોના ઉત્તર આપવા માટે વિદ્યાચાર્યજી પાસે આજ્ઞા માંગી. આવા વિનયશીલ હતા આપણા ભગવાન મહાવીર.

ભગવાનનાં સાહસની પરીક્ષા

જ્યારે મહાવીર સ્વામી લગભગ ૮ વર્ષના હતા ત્યારે પોતાની ઉંમરવાળા રાજપુત્રો સાથે ઉદ્યાનમાં રમવા ગયા અને સંકુલી નામની રમત રમવા લાગ્યા. બીજી બાજુ શકેન્દ્રએ દેવસભામાં કહ્યું, 'અત્યારે ભરતક્ષેત્રમાં બાળક વર્ધમાન જેવું કોઈ સાહસિક, ધીર, વીર નથી કોઈપણ દેવ-દાનવ તેમને પરાજિત કરી શકે તેમ નથી.' ઈન્દ્રની વાતનો બધા દેવોએ સ્વીકાર કર્યો, પરંતુ એક દેવે વિશ્વાસ ન કર્યો, તે ભગવાન મહાવીરની પરીક્ષા કરવા ઉદ્યાનમાં આવ્યો. તે સમયે બાળકોમાં વૃક્ષને સ્પર્શ કરવાની રમત ચાલી રહી હતી. દેવે ભયાનક સાપનું રૂપ લીધું અને વૃક્ષ પર ચડી ગયો. પછી પોતાની ફેણ ફેલાવીને ફૂંકાડો મારવા લાગ્યો. આવા જૈન સંસ્કાર પાઠ્યક્રમ ભાગ-૧ ••••• 19

ભયાનક સર્પને જોઈને ડરના માર્યા બીજા બધા બાળક ભાગી ગયા, પરંતુ મહાવીર તો જન્મથી જ નિર્ભય હતા. તેમણે પોતાના સાથીઓને ધૈર્ય રાખવાનું કહ્યું અને પોતે સાપની નજીક જઈ, જેમ રસી પકડીએ તેમ સાપને પકડીને દૂર મૂકી આવ્યા.

હવે વૃક્ષ પર ચડવાની સ્પર્ધા-રમત શરૂ થઈ. શરત એ હતી કે વિજયી રાજપુત્ર, પરાજિત થયેલ રાજપુત્રની પીઠ પર બેસીને વિજયી નક્કી કરેલી જગ્યા પર પહોંચે. તે દેવ પણ એક રાજપુત્રનું રૂપ ધારણ કરી રમત રમવા લાગ્યો. મહાવીર બધાથી પહેલા વૃક્ષ પર ચડી ગયા. બીજા રાજકુમાર વચમાં પહોંચ્યા હતા. દેવે તો પરાજિત જ થવું હતું, તે બધાથી નીચે રહી ગયા અને વિજયી મહાવીર તે પરાજિત કુમારોની પીઠ પર બેઠા. છેલ્લે દેવનો વારો આવ્યો. તે દેવ ઘોડાની જેમ બેસી ગયો. મહાવીર તેમની પીઠ પર બેસી ગયા. હવે દેવ પોતાનું રૂપ મોટું કરતા ગયા. એક પર્વતથી પણ ઊંચા અને વિકરાલ રૂપ બનાવ્યું. મોટું પાતાળ જેવું, તેમાં તક્ષક નાગજેવી લબકારા મારતી જીભ, મસ્તકના વાળ પીળા અને ખીલા જેવા ઊભા, તેમની દાઢ કરવતના દાંત સમાન તેજ, આંખોમાંથી અંગારા વરસતા હોય તેવી અને નાકના નસકોરા ગુફા સમાન, તેમની ભૂકુટી સર્પિણી જેવી હતી. આમ, તેમણે પોતાનું ભયાનક રૂપ બનાવ્યું હતું.

તેમનું આવું રૂપ જોઈને મહાવીરે જ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂક્યો. તેઓ સમજી ગયા કે આ મનુષ્ય નથી, દેવ છે અને મારી પરીક્ષા કરવા માનવના રૂપમાં આવ્યા છે. તેમણે પીઠ પર મુઠ્ઠી મારી, જેને કારણે દેવનું વિકરાલ રૂપ વામન જેટલું નાનું થઈ ગયું. દેવને ઈન્દ્રની વાત પર વિશ્વાસ બેઠો. તેણે મહાવીરની માફી માંગી અને નમસ્કાર કરીને જતો રહ્યો.

ભગવાન મહાવીરની સહનશીલતા

(૧) એક સમયની વાત છે, જ્યારે ભગવાન મહાવીર જંગલમાં કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાનમાં ઊભા હતા. ચારે તરફ સૂમસામ વન હતું. તે સમયે એક ગોવાળ પોતાના બળદ લઈને ત્યાં આવ્યો. તેણે ભગવાન મહાવીરને કહ્યું, મારા બળદ અહીં ચરી રહ્યા છે, જરા તેને જો જો તેઓ ક્યાંય ચાલ્યા ન જાય. આટલું કહીને તે પોતાને કામે જતો રહ્યો. ભગવાન મહાવીર તો ધ્યાનમાં હતા. તેમણે કાંઈ ઉત્તર આપ્યો નહીં. થોડા સમય પછી તે ગોવાળ પાછો આવ્યો તો, બળદ દેખાયા નહીં. તેઓ ચરતા ચરતા આગળ જતા રહ્યા હતા. પોતાના બળદને ત્યાં ન જોતા ગોવાળ ગુસ્સે

થઈ ગયો. તેણે ભગવાનને કહ્યું, ‘અરે ધૂત ! મારા બળદને છુપાવીને હવે તું શા માટે ઢોંગ કરે છે ? મારા બળદ ક્યાં છે ?’ ભગવાન તો ધ્યાનમાં હતા, તેઓએ કંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો. ગોવાળે વિચાર્યું, મારા બળદને આણે જ છુપાવ્યા છે. હવે પૂછું છું તો જવાબ નથીઆપતો, તેથી તે ગુસ્સે થઈ ગયો અને ગુસ્સાના આવેશમાં ભગવાનને મારવા લાગ્યો, છતાં ભગવાન પર્વત સમાન અચલ ઊભા હતા. તેઓ ધ્યાનમાંથી વિચલિત ન થયા.

જ્યારે દેવલોકના ઈન્દ્રએ પોતાના જ્ઞાન દ્વારા આ બધું જોયું તો, તેમને બહુ દુઃખ થયું. તે ભગવાન મહાવીર પાસે આવ્યા અને ગોવાળને દંડ આપવા લાગ્યા, પરંતુ કરુણા સાગર ભગવાને તેને દંડ આપવાની ના પાડી દીધી, ત્યારે ઈન્દ્રએ કહ્યું, ‘હે ભગવાન ! હું તમારી સાથે રહેવા માગું છું. હું તમારી સાથે રહીશ તો તમને કોઈ કષ્ટ નહિ આવે.’

ભગવાને જવાબ આપ્યો, ‘ઈન્દ્ર ! મને ગોવાળના મારથી જરા પણ દુઃખ થયું નથી. મને તો દુઃખ એ વાતનું છે કે તેણે અજ્ઞાનવશ કર્મ બાંધી લીધા છે. તું મારી સાથે રહેવા માંગે છે, પરંતુ મારે કોઈની સહાયતાની જરૂર નથી જે કર્મ મેં બાંધ્યા છે તે મારે જ ભોગવવાના છે. કર્મ ભોગવ્યા વિના છુટકારો નથી, તેથી હું તમારી સહાયતા ઈચ્છતો નથી. ભગવાનની નીડર વાણી સાંભળીને ઈંદ્ર ખુશ થયા અને ભગવાનને પ્રણામ કરીને પોતાના સ્થાન પર જતા રહ્યા.

(૨) એક વાર ભગવાન મહાવીર વિચરતા એક જગ્યાએ કાયોત્સર્ગ કરીને ઊભા હતા. તે સમયે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના ભવમાં જે શય્યાપાલકના કાનોમાં ઉકળતું સીસું નખાવ્યું હતું. તે શય્યાપાલકનો જીવ ગોવાળ હતો. ભગવાનને જોઈને ગોવાળને પોતાના પૂર્વભવના વેરનું બંધન યાદ આવી ગયું કર્મના કારણે કોષિત થઈ શરકટ નામના વૃક્ષમાંથી ખીલા બનાવીને ભગવાનના કાનમાં નાખી દીધા. કોઈને ખબર ન પડે તે માટે તે ખીલાનો બહારનો ભાગ કાપીને બરાબર કરી લીધો. ભગવાને આ વેદના ધૈર્યપૂર્વક સહન કરી થોડા સમય પછી ભગવાન વિહાર કરીને પાવાપુરીમાં પધાર્યા. ત્યાં સિદ્ધાર્થ નામના વાણિયાને ઘરે ગોચરી માટે પધાર્યા ત્યાં ખરક નામના વૈદ્ય બેઠા હતા. તેમને ખબર પડી ગઈ કે ભગવાનને શૂળની પીડા થઈ છે અને સિદ્ધાર્થને વાત કરી. સિદ્ધાર્થના કહેવા પર વૈદ્યે તે ખીલાને કાઢી નાખ્યા અને તેમના ઘા પર દવા લગાડી આ પ્રકારે મહાવીરે પ્રસન્નતાપૂર્વક સમભાવથી ઉપસર્ગને સહન કર્યો.

રાજા મેઘરથ

(અહિંસા તેમજ દયાનું મહત્ત્વ)

જૂના સમયની વાત છે. મેઘરથ નામના રાજા હતા. તે બહુ દયાળુ હતા. તે કોઈપણ જીવને દુઃખી જોતા તો તેમનું હૃદય કરુણાથી ભરાઈ જતું હતું. પોતાના પ્રાણનો વિચાર કર્યા વગર બીજા જીવોની રક્ષા કરવામાં પોતાનો ધર્મ માનતા હતા, માટે તેમનો યશ મહિમા આ લોકમાં જ નહીં, દેવલોકમાં પણ પહોંચી ગયો. એક દિવસ દેવલોકના રાજા ઈન્દ્રએ પોતાના સભામાં રાજા મેઘરથના ગુણગાન કર્યા, જે સાંભળીને બે દેવતાઓ રાજાની પરીક્ષા કરવા આવ્યા. તેમાંથી એક કબૂતર અને બીજો પારધી બન્યો. કબૂતર ઉડતા રાજાના ખોળામાં આવીને બેસી ગયો. તે ભયથી કાંપી રહ્યો હતો. રાજાએ તેના પર હાથ ફેરવતા કહ્યું, ડર નહીં, હવે તને કોઈ નહિ મારે.

એટલામાં જ પારધી બનેલો દેવ પણ ત્યાં પહોંચ્યો અને રાજાને કહેવા લાગ્યો, ‘આ કબૂતર મારું છે. જુઓ, મારો બાજ પક્ષી ભૂખ્યો છે. હું એના માટે જ એને પકડી રહ્યો હતો. તમે મને પાછો આપી દો.’

રાજાએ કહ્યું, ‘ભાઈ, હવે તો આ મારી શરણમાં આવ્યું છે. આની રક્ષા કરવી એ મારો ધર્મ છે. હવે હું તને કેવી રીતે આપું. આના બદલામાં તું બીજી કોઈપણ વસ્તુ માંગી લે.’

પારધીએ કહ્યું, ‘મહારાજ ! આ અન્યાય છે. મારી વસ્તુ મને જ મળવી જોઈએ. તમે જો આ કબૂતર ન આપી શકો તો બીજા પ્રાણી જેટલું તાજું માંસ મને આપી દો.’

રાજાએ કહ્યું, ‘આ કેવી રીતે થઈ શકે ! આ કબૂતરને બચાવું અને બીજા પંચેન્દ્રિય જીવની હત્યા કરું. બીજું કાંઈ જોઈતું હોય તો લઈ લે. બીજા જીવને મારીને હું તને માંસ નહીં આપી શકું. બીજા જીવોને મારવા બહુ મોટું પાપ છે. જો તારે માંસ જોઈતું હોય તો હું તને મારું માંસ આપું.’

પારધીએ કહ્યું, ‘મહારાજ આપ શું કરી રહ્યા છો ? કબૂતરને બદલે તમે તમારું માંસ આપવા ઈચ્છો છો ? વિચારીને કામ કરો. કાંઈ એવું ન થાય એક સાધારણ પ્રાણી પાછળ તમારું અહિત થાય.’

રાજાએ કહ્યું, ‘શરણમાં આવેલાની રક્ષા કરવી એ મારો ધર્મ છે. પોતાના ધર્મનું પાલન કરવામાં વિલાંબ ન કરવો જોઈએ.’

રાજાએ તરત જ એક મોટું ત્રાજવું મંગાવ્યું. ત્રાજવાના એક પલ્લામાં કબૂતર અને બીજામાં પોતાની જાંઘનું માંસ કાપી કાપીને રાખવા લાગ્યા, છતાં પણ પલડું નીચે ન નમ્યું. દેવની માયાથી કબૂતરનું પલડું ભારે થતું ગયું. રાજા મેઘરથ પણ વીર પુરુષ હતા. એમણે જોયું કે માંસવાળું પલડું નમતું નથી, તો પોતે જ પલડામાં બેસી ગયા. બસ દેવતાની પરીક્ષા પૂરી થઈ ગઈ. આકાશમાંથી ફૂલોની વર્ષા થવા લાગી અને જય જયકારથી વાયુમંડળ ગુંજવા લાગ્યું. કબૂતર અને પારધી પોતાના અસલી રૂપમાં આવી ગયા અને પ્રશંસા કરતા ક્ષમા માગવા લાગ્યા. રાજાનું શરીર પણ પહેલાની જેમ સ્વસ્થ થઈ ગયું.

જૈનધર્મનું પહેલું વ્રત અહિંસા છે. તેનું પાલન મેઘરથ રાજાએ કર્યું તો આગળ ચાલીને ૧૬મા તીર્થંકર શ્રી શાંતિનાથજી થયા. દયાનું ફળ કેટલું મહાન છે? દયાના પ્રભાવથી તીર્થંકર જેવું મહાન પદ મળે છે. જેના ચરણોમાં સ્વર્ગના ઈન્દ્ર પણ મસ્તક ઝુકાવે છે.

અલ્પ-પરિગ્રહી પુણિયા શ્રાવક

ધર્માચરણનો પાંચમો નિયમ અપરિગ્રહ છે. ગૃહસ્થ પૂર્ણ રીતે અપરિગ્રહનું પાલન કરી શકતા નથી, પરંતુ તે પોતાની ઈચ્છા અને આવશ્યકતાઓને સીમિત કરીને સંતોષથી જીવન વીતાવી શકે છે. આ વિષયમાં પુણિયા શ્રાવકની કથા પ્રસિદ્ધ છે.

એકવાર રાજા શ્રેણિક ભગવાન મહાવીરનો ઉપદેશ સાંભળી રહ્યા હતા. ઉપદેશ સાંભળી લીધા પછી રાજાએ ભગવાનને પૂછ્યું, ‘હે ભગવન ! હું મરીને ક્યાં જઈશ ? ભગવાન સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી હતા. તેમણે જવાબ આપ્યો, ‘તું મરીને નરકમાં જઈશ. તેં સારા કાર્ય પણ કર્યાં છે, પરંતુ તેની પહેલા તમે નરકના આયુષ્યનો બંધ કરી લીધો છે. તેં જે સારા કાર્ય કર્યાં છે, તેને લીધે તમે ભવિષ્યમાં પહેલા તીર્થંકર થશો.’

નરકમાં જવાની વાત સાંભળીને રાજા ગભરાઈ ગયા અને કહ્યું, ‘ભગવન ! કોઈ એવો ઉપાય, બતાવો કે જેથી હું નરકમાં ન જાઉં. ભગવાને કહ્યું, ‘આ ચાર જૈન સંસ્કાર પાઠ્યક્રમ ભાગ-૧ • • • • • 23

કાર્યોમાંથી એક કાર્ય કરીશ તો તું નરકમાં નહિ જાય. આ ચાર કાર્ય આ પ્રકારે છે. (૧) તારી દાસી કપિલા દાન આપે. (૨) નવકારસી પરચક્રખાણનું પાલન કરવું, (૩) કાલસૂરિયો કસાઈ પશુવધ બંધ કરી દે અને (૪) પુણિયા શ્રાવકની સામયિકનું ફળ મળે.

રાજા પહેલા ત્રણ કાર્યમાં અસફળ થયા. હવે એક જ કાર્ય બાકી હતું તેથી શ્રેણિક પોતે પુણિયા શ્રાવકના ઘરે ગયા. પુણિયા શ્રાવક ભગવાન મહાવીરના પરમ ભક્ત હતા. તેમનું જીવન બહુ સાદુ હતું. તેઓ રોજ બાર આનાનું રૂ લાવતા અને તેના દોરા બનાવતા હતા. તેને વેચીને જે કમાણી થતી તેનાથી જ તેઓ કુટુંબનું ભરણ-પોષણ કરતા હતા. દોરા બનાવ્યા પછી જે સમય મળતો, તેમાં તેઓ સામાયિક આદિ ધર્મના કાર્યો કરતા હતા. મનમાં કોઈપણ પ્રકારની આકાંક્ષાઓ નહોતી. પોતાના ઘરમાં રાજાને જોઈને પુણિયા શ્રાવક ઊભા થઈ ગયા અને બહુ આશ્ચર્યથી કહ્યું, ‘હે રાજન્ ! આજનો દિવસ ધન્ય છે, તમે મારા ઘરે પધાર્યા, હું તમારી શું સેવા કરી શકું?’ પુણિયાના શાંત જીવન અને સરળ પ્રકૃતિને જોઈને રાજા બહુ પ્રસન્ન થયા. રાજાએ કહ્યું, ‘શ્રાવકજી ! હું તમારી પાસે વિશિષ્ટ કાર્ય માટે આવ્યો છું. આશા છે, આપ મારી માંગનો સ્વીકાર કરશો.’

પુણિયાએ કહ્યું, ‘રાજન્ ! મારા જેવા અકિંચન પાસે એવી કઈ વસ્તુ છે, જે હું તમને આપીને કૃતાર્થ થાઉં ફરમાવો, શું આજ્ઞા છે?’

રાજાએ કહ્યું કે, ‘હું ભગવાન મહાવીર પાસે ગયો હતો. તેમણે મને ચાર ઉપાય બતાવ્યા છે, જેના કારણે હું નરકમાં નહીં જાઉં. એમાંથી મેં ત્રણ ઉપાય તો કરી લીધા, જેમાં હું સફળ ન થઈ શક્યો. હવે માત્ર તમારો જ સહારો છે. જો તમે મારા સહાયક બનશો તો મને નરકના કષ્ટોથી છુટકારો મળશે.

પુણિયાજીએ જવાબ આપ્યો, ‘રાજન્ ! વાર ન લગાડો. હું મારું સર્વસ્વ તમને આપવા તૈયાર છું.’

રાજાએ કહ્યું, ‘બીજું કાંઈ જ નહિ, મારે તમારી એક સામયિકનું ફળ જોઈએ છે તેનું જે પણ મૂલ્ય હોય તે આપવા હું તૈયાર છું. તેને કારણે હું નરકમાં નહીં જાઉં.’

રાજાની વાત સાંભળી પુણિયાજી વિચારમગ્ન થઈ ગયા. થોડીવાર પછી કહ્યું, ‘રાજન ! જ્યાં સુધી હું ધર્મનું સ્વરૂપ સમજ્યો છું, સામયિક એ કાંઈ લેવા-દેવાની અને ખરીદવાની વસ્તુ નથી. તે તો આત્માની એક આધ્યાત્મિક અનુભૂતિ છે, જે

પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતે અનુભવ કરી શકે છે. તમે એને ખરીદવા માગો છો, તો હું દેવા તૈયાર છું, પરંતુ તેનું મૂલ્ય શું છે, તેની મને જાણકારી નથી. જો ભગવાન મહાવીરે મારી સામાયિક ખરીદવાનું કીધું છે, તેનું મૂલ્ય પણ તમે તેમને પૂછીને આવો. ભગવાન જેટલું પણ મૂલ્ય બતાવશે એટલામાં હું મારી સામાયિક તમને વેચી દઈશ.’

રાજા શ્રેણિક નરકના દુઃખોથી ભયભીત હતા. તેઓ કોઈપણ ઉપાયથી બચવા ઈચ્છતા હતા. તેઓ ભગવાન મહાવીરની સેવામાં ફરી ઉપસ્થિત થયા અને પુણિયાજીની એક સામાયિકનું મૂલ્ય પૂછવા લાગ્યા.

ભગવાને કહ્યું, ‘રાજન્ ! તું સામાયિક ખરીદવા ઈચ્છે છે, પરંતુ તારી પાસે જે ધન-સંપત્તિ છે. તે બધું આપી દેતા પણ સામાયિકની દલાલી થતી નથી. જ્યારે દલાલી પણ પૂરી નથી ખરીદી શકાતી તો, મૂલ્યની વાત તો દૂર રહી. તેની કિંમત તું કેવી રીતે ચૂકવી શકીશ ? સામાયિકનું મૂલ્યાંકન ભૌતિક સંપત્તિથી થઈ શકતું નથી. તે તો આત્માની શુદ્ધ અનુભૂતિ છે. તેનાથી આત્મામાં સમભાવ ઉત્પન્ન થાય છે. પુણિયા શ્રાવક એટલો અલ્પ પરિગ્રહી છે કે તે પોતાના મનને એકાગ્ર અને શુદ્ધ રાખે છે. કમાણી માટે તે ચરખો ચલાવે છે અને બાકીના સમયમાં સામાયિકની આરાધના કરે છે.

ભગવાન મહાવીરનો જવાબ સાંભળીને રાજા શ્રેણિક નિરાશ થઈ ગયા, પરંતુ તેઓ તત્ત્વ સમજી ગયા કે ધર્મ ક્રિયા ખરીદવાની વસ્તુ નથી. તે તો અણમોલ છે. જેનો આચરણ દ્વારા અનુભવ કરી શકાય છે.

સુખ પરિગ્રહમાં નથી, સંતોષમાં છે. પુણિયા શ્રાવક કેટલા અલ્પ પરિગ્રહી હતા માટે તેઓ પરમ સુખી હતા. પોતાની ઈચ્છાઓ ઓછી કરતા જવાનું છે અને અપરિગ્રહીની સાધનામાં આગળ જ વધવાનું છે.

मेरी भावना

जिसने राग द्वेष, कामादिक, जते, सब जग जन लिया ।
 सब जवों को मोक्ष मार्ग का, निःस्पृह उपदेश दिया ॥
 बुद्ध, वीर, जिन, हरि हर ब्रह्मा, या उस को स्वाधीन कहे ।
 भक्ति भाव से प्रेरित हो यह, चित्त उसी में लीन रहे ॥१॥
 विषयों की आशा नहीं जिनके, साम्य-भावधन रजते है ।
 निज पर के हित साधन में जो, निश-दिन तत्पर रहते है ।
 स्वार्थ-त्याग की कठिन तपस्या, बिना भेद जो करते है ।
 जैसे ज्ञानी साधु जगत के दुःख समूह को हरते है ॥२॥
 रहे सदा सत्संग उन्हीं का, ध्यान उनहीं का नित्य रहे ।
 उन्हीं जैसी यर्था में यह, चित्त सदा अनुरक्त रहे ॥
 नहीं सताउं किसी जव को, जूठ कल्मी नहीं कर्हा करुं ।
 अहंकार का भाव न रकभू, नहीं किसी पर कोष करुं ।
 देष दूसरो की बढती को, कल्मी न धर्या भाव धरुं ॥
 रहे भावना औसी मेरी, सरल सत्य व्यवहार करुं ।
 बने जहाँ तक इस जवन में, औरो का उपकार करुं ॥४॥
 मैत्री-भाव जगत में मेरा, सब जवो पर नित्य रहे ।
 दीन दुःखी जवो पर मेरे, उर से करुणा स्रोत बहे ॥
 दुर्जन क्रूर-कुमार्ग रतो पर, क्षोभ नहीं मुज को आवे ।
 साम्य भाव रकभू में उन पर, औसी परिणति हो जवे ॥५॥
 गुणीजनो को देष हृदय में, मेरे प्रेम उमड आवे ।
 बने जहाँ तक उन की सेवा कर के यह मन सुख पावे ॥
 होउं नहीं कृतघ्न कल्मी में, द्रोह न मेरे उर आवे ।
 गुण-ग्रहण का भाव रहे नित, दृष्टि न दोषों पर आवे ॥६॥
 कोई बुरा कहे या अश्ल, लक्ष्मी आवे या जवे ।
 लाभो वर्षों तक जवुं, या मृत्यु आज ही आ जवे ॥
 अथवा कोई कैसा ली भय, या लालय देने आवे ।
 तो ली न्याय-मार्ग से मेरा, कल्मी न पग डिगने पावे ॥७॥
 होकर सुख में मग्न न झूले, दुःख में कल्मी न घबरावे ।
 पर्वत-नदी-समशान भयानक अटवी से नहीं भय आवें ।
 रहे अडोल अकंप निरंतर पर मन दढतर बन जवे

ઈષ્ટ-વિયોગ અનિષ્ટ યોગ મેં, સહનશીલતા દિખલાવે ॥૮॥
 સુખી રહે સબ જીવ જગત કે, કોઈ કભી ન ઘબરાવે ।
 વૈર પાપ અભિમાન છોડ જગ, નિત્ય નયે મંગલ ગાવે ॥
 ઘર-ઘર ચર્ચા રહે ધર્મ કી, દુષ્ટ-દુષ્ટર હો જાવે ।
 જ્ઞાન-ચરિત્ર ઉગ્રત કર અપના, મનુજ-જન્મ ફળ સબ પાવે ।૯॥
 ઈતિ ભીતિ વ્યાપે નહીં જગ મેં, વૃષ્ટિ સમય પર હુઆ કરે ।
 ધર્મનિષ્ઠ હોકર રાજા ભી, ન્યાય પ્રજા કા ક્રિયા કરે ॥
 રોગ, મરી, દુર્ભિક્ષ ન ફેલે, પ્રજા શાન્તિ સે જિયા કરે ।
 પરમ અહિંસા ધર્મ જગત મેં, ફેલ સર્વહિત ક્રિયા કરે ॥૧૦॥
 ફેલે પ્રેમ પરસ્પર જગ મેં, મોહ દૂર પર રહા કરે ।
 અપ્રિય કૂરકઠોર શબ્દ નહીં, કોઈ મુખસે કહા કરે ॥
 બન કર સબ 'યુગવીર' હૃદય સે દેશોન્નતિ રત રટા કરે ।
 વસ્તુ સ્વરૂપ વિચાર ખુશીસે, સબ દુઃખ સંકટ સહા કરે ॥
 (જુગલ કિશોર મુખ્તિયાર) (યુગવીર)
 વસ્તુ સ્વરૂપ વિચાર ખુશી સે, નિજ આનંદ મેં રમા કરે

મહામંત્ર નવકાર પ્રાર્થના

નવકાર મંત્ર હૈ મહામંત્ર, ઈસ મંત્ર કી મહિમા ભારી હૈ,
 આગમ મેં કરી, ગુરુવર સે સુની, અનુભવ મેં જિસે ઉતારી હૈ ।ટેરા।
 અરિહંતાણં પદ પહલા હૈ, અરિ આરતિ દૂર ભગાતા હૈ ।
 સિદ્ધાણ સુમિરન કરને સે, મન ઈચ્છિત સિદ્ધિ પાતા હૈ ।
 આચરિયાણં તો અષ્ટ સિદ્ધિ ઔર નવ નિધિ કે ભંડારી હૈ ।નવા।
 ઉવજઝાયાણં અજ્ઞાન તિમિર હર, જ્ઞાન પ્રકાશ ફેલાતા હૈ ।
 સવ્વસાહૂણં સબ સુખદાતા, તન મન કો સ્વસ્થ બનાતા હૈ ।
 પદ પાચ કે સુમિરન કરને સે, મિટ જાતી સકલ બીમારી હૈ ॥નવા।
 શ્રીપાલ સુદર્શન મેશરયા, જિસ ને ભી જપા આનંદ પાયા ।
 જીવન કે સૂને પતઝઝ મેં, ફિર ફૂલ ખિલે સૌરભ ણયા ।
 મન નંદનવન મેં રમણ કરે, યહ ઐસા મંગલકારી હૈ ।નવા।
 નિત નઈ બધાઈ સુને કાન, લક્ષ્મી વરમાલા પહનાતી ।
 'અશોક મુનિ'જય વિજય મિલે, શાંતિ પ્રસન્નતા બઢ જાતી ।
 સમ્માન મિલે, સત્કાર મિલે, ભવ-જલ સે નૈયા તારી હૈ ॥નવા।

શ્રી મહાવીર સ્વામી કી...

શ્રી મહાવીર સ્વામી કી, સદા જય હો, સદા જય હો
પવિત્ર પાવન જિનેશ્વર કી, સદા જય હો સદા જય હો
તુમ્હી હો દેવ દેવન કે, તુમ્હી હો પીર-પૈગમ્બર,
તુમ્હી બ્રહ્મા, તુમ્હી વિષ્ણુ, સદા વિજય હો...
તુમ્હારે જ્ઞાન-ખજાને કી, મહિમા બહુત ભારી હૈ,
લુટાને સે બઢે હરદમ, સદા જય હો...
તુમ્હારી ધ્યાન મુદ્રા સે, અલૌકિક શાંતિ ઝરતી હૈ,
સિંહ ભી ગોદ પર સોતે, સદા જય હો...
તુમ્હારા નામ લેને સે જાગતી વીરતા ભારી,
હટાતે કર્મ લશ્કર કો, સદા જય હો...
તુમ્હારા સંઘ સદા જય હો, મુનિ મોતીલાલ સદા જય હો,
જવાહરલાલ પૂજ્ય ગુરુરાજ, સદા જય હો...

અચ્છા-બચ્ચા

જો ન કિસી કા હૃદય દુઃખાતા, વહ અચ્છા બચ્ચા કહલાતા ।
જો ઝઘડોં મેં નહીં ઉલઝતા, જૂઠ બોલના પાપ સમજતા ॥
અપને મન મેં પાપ સે ડરતા, નહીં કામ મનમાના કરતા ।
સુખ સે વિદ્યા પઢને જાતા, વહ અચ્છા બચ્ચા કહલાતા ॥
દયા દિખાને મેં સુખ માને, માતા-પિતા કી આજ્ઞા માને ।
નહીં કરેગા પાપ કભી વહ, કયા દેગા સંતાપ કભી વહ ।
વીર પ્રભુ કા જો ગુણ ગાતા, વહ અચ્છા બચ્ચા કહલાતા ॥

વીર-વંદના

હે પ્રભુવીર દયા કે સાગર ।
સબ ગુણ આગર જ્ઞાન ઉજાગર ।
જબ તક જીવું હસ-હસ જીવું ।
જ્ઞાન સુધારસ અમૃત પીવું ।
છોડું લોભ ઘમંડ બુરાઈ ।
ચાહું સબ કી નિત્ય ભલાઈ ।
જો કરના વો અચ્છા કરના ।
ફિર દુનિયા મેં કિસસે ડરના ।
હે પ્રભુ મેરા મન હો સુંદર ।
વાણી સુંદર જીવન સુંદર ॥

સામાન્ય જ્ઞાન વિભાગ

૧. શ્રાવકના ત્રણ મનોરથ

દોહા- આરંભ-પરિગ્રહ અલ્પ હો, મહાવ્રત હો સ્વીકાર ।
સંથારા હો અંત મેં, ત્રીન મનોરથ સાર ॥

૧. અહો ભગવન્ ! તે દિવસ મારો ધન્ય તેમ જ પરમ કલ્યાણકારી થશે, જે દિવસે હું આરંભ-પરિગ્રહનો ત્યાગ કરીશ.
૨. અહો ભગવન્ ! દિવસ મારો ધન્ય તેમ જ પરમ કલ્યાણકારી થશે, જે દિવસે હું સંસારથી મુક્ત થઈ પાંચ મહાવ્રતને ધારણ કરીશ.
૩. અહો ભગવન્ ! તે દિવસ મારો ધન્ય તેમ જ પરમ કલ્યાણકારી થશે, જ્યારે હું ૧૮ પાપ અને ચાર આહારના ત્યાગ કરી, બધા જીવો સાથે ક્ષમાયાચના કરી, અંતિમ સમયે સંથારા સહિત, સમાધિ મરણને પ્રાપ્ત કરીશ.

૨. ધર્મસ્થાનમાં પ્રવેશના નિયમ - પાંચ અભિગમ

ધર્મસ્થાન (ઉપાશ્રય)માં પ્રવેશ કરતી વખતે આપણે નીચેના નિયમોનું પાલન કરવું જોઈએ. જેને પાંચ અભિગમ કહે છે.

૧. સચેત વસ્તુનો ત્યાગ - ધર્મસ્થાનમાં પ્રવેશ કરતી વખતે લીલી વનસ્પતિ, એલચી, દ્રાક્ષ, બદામ, ફળ-ફૂલ, બીજ, અનાજ, કાચું પાણી, મીઠું, ટોચ, સેલવાળી, ઘડિયાળ, મોબાઈલ વગેરે સાથે લઈને જવું નહીં.
૨. અચેત વસ્તુનો વિવેક-અભિમાનસૂચક વસ્તુઓ છત્ર, ચામર, ચપ્પલ, લાકડી, ટોપી, વાહન, શસ્ત્ર વગેરે એક તરફ રાખીને પ્રવેશ કરવો જોઈએ.
૩. ઉત્તરાસન-દુપટ્ટા, રૂમાલ અથવા મુહપત્તિને મોઢા પર બાંધીને જવું જોઈએ. ધર્મસ્થાનમાં કોઈની પણ સાથે ખુલ્લા મોઢે વાત કરવી નહિ.
૪. વંદન (અંજલિકરણ) ધર્મસ્થાનમાં પ્રવેશ કરતા જ સંત-સતીજીઓને જોઈને બે હાથ જોડીને વિનયપૂર્વક આગળ વધવું જોઈએ. પછી સાધુ-સાધ્વીજીની બહુ દૂર નહિ, બહુ નજીક નહિ, ઉચિત તેમ જ યોગ્ય સ્થાન પર અર્થાત્ તેનાથી સાડા ત્રણ હાથ દૂર ઊભા રહી તિક્ષ્ણુતોના પાઠથી ત્રણ વાર વિધિપૂર્વક પંચાંગ નમાવીને વંદન કરવા અને સુખ-સાતા પૂછવા જોઈએ.
૫. મનની એકાગ્રતા-ગૃહકાર્ય તેમ જ વ્યવસાય આદિમાં પ્રપંચ અથવા પાપકાર્યો માંથી મનને દૂર કરી, મનને એકાગ્ર કરીને ચારિત્ર આત્માઓના સાંનિધ્યમાં પ્રવચન શ્રવણ, તત્ત્વચર્ચા, સ્વાધ્યાય આદિનો લાભ લેવો જોઈએ.

૩. શ્રાવકના ચૌદ નિયમ

૧. સચેત-જીવસહિત વસ્તુ અર્થાત્ કાચ મીઠું, કાચું પાણી, ફળ-ફૂલ-મૂળ, શાક-બીજ આદિ કોઈ પણ સચેત વસ્તુ જે છેદન-ભેદનથી અથવા અગ્નિ આદિ શસ્ત્રથી અચેત ન થયેલી હોય, તેની મર્યાદા કરવી.
 ૨. દ્રવ્ય-રોટલી, દાળ, ભાત વગેરે જેટલી વસ્તુઓ આખા દિવસમાં કેટલી ખાવી તેની જાતિની મર્યાદા કરવી.
 ૩. વિગય : દૂધ, દહીં, ઘી, તેલ, મિઠાઈ આ પાચ્ય વિગય છે. તેની મર્યાદા કરવી તથા માખણ-મધ વગેરે મહાવિગયનો ત્યાગ કરવો.
 ૪. ઉપાનત - બૂટ, ચંપલ વગેરે જોડીની મર્યાદા, ચામડાનો ત્યાગ અથવા મર્યાદા.
 ૫. તાંબૂલ - મુખવાસ, પાન-સોપારી આદિ જાતિની મર્યાદા.
 ૬. વસ્ત્ર-પહેરવા-ઓઢવાના બધા વસ્ત્રોની મર્યાદા.
 ૭. કુસુમ-શોભથી સૂંઘવાની વસ્તુ-ફૂલ, અત્તર આદિની મર્યાદા.
 ૮. વાહન-ઘોડા, હાથી, જહાજ, મોટર સાઈકલ, ઘોડાગાડી, બસ, ટ્રેઈન, કાર વગેરેની મર્યાદા.
 ૯. શયન-પલંગ, ખાટલો, બિછાવવા-પાથરવાના, ખુરશી આદિ ફર્નિચરની મર્યાદા.
 ૧૦. વિલેપન-ચંદન, તેલ, ઉબટન, પાવડર, ક્રીમ આદિની મર્યાદા.
 ૧૧. બ્રહ્મચર્ય-મૈથુન, ખરાબ ચિત્ર, ખરાબ સાહિત્ય, ટી.વી.નો ત્યાગ.
 ૧૨. દિશા-પોતાના સ્થાનથી ઊંચી, નીચી, તિરછી દિશાની મર્યાદા તાર, ચિઠ્ઠી, ટેલિફોન પોતે કરવાની મર્યાદા (કિ.મી. આદિ)
 ૧૩. સ્નાન-સ્નાનના પાણીનું પરિમાણ. નદી, તળાવ, સમુદ્રમાં સ્નાનનો ત્યાગ
 ૧૪. ભત્ત - મિષ્ટાન્ન, ભોજન, દૂધ, ફળ વગેરેની મર્યાદા.
- સૂચના :** મર્યાદિત જીવન જીવવા માટે રોજ ચૌદ નિયમ ગ્રહણ કરવા જોઈએ. ઉપર બતાવેલા ચૌદ નિયમોમાં જરૂરિયાત પ્રમાણે છૂટ રાખીને બાકીની બધી વસ્તુનો સ્પર્શનો અથવા ભૂલનો આગાર જેનો ત્યાગ તેટલી જ શાંતિ, ચૌદ નિયમ ધારણ કરવાથી સમુદ્ર જેટલું પાપ ઘટીને બિંદુ જેટલું રહી જાય છે.

૪. સુભાષિત

૧. અરિહંત સિદ્ધ સમરું સદા, આચારજ ઉવજઝાય ।
સાધુ સકલ કે ચરણ કો, વન્દૂ શીશ નમાય ॥
૨. જ્ઞાન ગરીબી ગુરુ વચન, નરમ વચન નિર્દોષ ।
ઈન કો કભી ન છોડિયે, શ્રદ્ધા શીલ સન્તોષ ॥
૩. જાપે જૈસી વસ્તુ હૈ, વૈસી દે દિખલાય ।
વાંકા બુરા ન માનિયે, વો લેન કહાં સે જાય ॥
૪. તન સે સેવા કીજિયે, મન સે ભલે વિચાર ।
ધન સે ઈસ સંસાર મેં, કીજે પર ઉપકાર ॥
૫. ચિડી ચોંચ ભર લે ગઈ, ઘટિયો નદિયન નીર ।
દાન દિયે ધન ના ઘટે, કહ ગયે દાસ કબીર ॥
૬. બુરા બુરા સબ કો કહૂં, બુરા ન દીસે કોય ।
જો ધા શોધૂં આપણોં, તો માસૂં બુરા ના કોય ॥
૭. બડે બઢાઈ ના કરે, બડે ન બોલે બોલ ।
હીરા મુખ સે ના કહે, લાખ હમારા મોલ ॥
૮. સુખ દિયા સુખ હોત હૈ, દુઃખ દિયા દુઃખ હોય ।
આપ હણ નહીં અવર કો તો, આપકો હણે ન કોય ॥
૯. જૈસા મીઠા ક્ષીરસાગર કા પાની, વૈસી મીઠી જિનરાજ કી વાણી ।
જો કોઈ સુણે વો ઉત્તમ પ્રાણી, નહીં સુને જો મૂઢ અજ્ઞાની ॥
૧૦. કોધ પ્રીતિ કો નાશ કરતા હૈ, માન વિનય કા નાશ કરતા હૈ ।
માયા મિત્રતા કા નાશ કરતી હૈ, લોભ સર્વનાશ કરતા હૈ ॥

૫. સામાયિકનું મહત્ત્વ

જેનાથી આત્મામાં સમભાવની પ્રાપ્તિ થાય તેને સામાયિક કહે છે. વીતરાગનું પ્રથમ સોપાન સામાયિક છે.

લાખ ખંડી સોના તણી, લાખ વર્ષ દે દાન ।
સામાયિક તુલ્ય નહીં, ભાખ્યો શ્રી ભગવાન ॥

આર્તા અને રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરી, સંપૂર્ણ પાપમય કાર્યોથી નિવૃત્ત થવું અને એક મુહૂર્ત સુધી મનોવૃત્તિને સમભાવમાં રાખવી સામાયિક છે. સામાયિક મનને સ્થિર રાખવાની અપૂર્વ ક્રિયા છે. પરમ પદ પામવાનો સરળ તેમ જ સુંદર રસ્તો છે. દુઃખ સમુદ્રથી તરવાનું શ્રેષ્ઠ જહાજ છે. ટીપે ટીપે ઘડો ભરવા સમાન એક

સામાયિક રોજ કરવાવાળાની એક મહિનામાં એક અહોરાત્રિ અને બાર મહિનામાં બાર અહોરાત્રિ (દિન-રાત) ધર્મધ્યાનમાં વ્યતીત થાય છે. સામાયિકમાં ૮૪ લાખ જીવાયોનિને અભયદાન આપવામાં આવે છે. બધા દાનોમાં અભયદાન શ્રેષ્ઠ છે. એક શુદ્ધ સામાયિકની દલાલીમાં પર્વત (ડુંગર જેટલું) ધન પણ ઓછું પડે છે.

નાના-નાના સ્વાર્થોની પૂર્તિ તેમ જ નશ્વર પદાર્થોની પ્રાપ્તિમાં આપણે કલાકો વેડફી નાખીએ છીએ. આપણે ક્ષણિક સુખ માટે તો માનવભવનું મહત્વપૂર્ણ ફળ ગુમાવી દઈએ છીએ, પરંતુ શાશ્વત સુખ (આત્મિક સુખ) માટે આપણે કેટલો સમય આપીએ છીએ તેથી દરેક વ્યક્તિ રોજ ઓછામાં ઓછી એક સામાયિક કરવી જોઈએ.

સામાયિક એ જીવનને સમતામય બનાવવાની સાધના છે તેમ જ સંસાર સાગરથી તરવાનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે.

ણમો સિદ્ધાણં

શ્રી સાધુમાર્ગી જૈન ધાર્મિક પરીક્ષા બોર્ડ, બીકાનેર

જૈન સંસ્કાર પાઠ્યક્રમ પરીક્ષા-૨૦૧૨

પ્રશ્ન-ઉત્તર પત્ર ભાગ-૧

સમય : ૩ કલાક

પૂર્ણાંક-૧૦૦

નોંધ : બધા પ્રશ્નોના ઉત્તર, આપેલા નિર્દેશ અનુસાર, પોતાની જગ્યાએ આ પેપરમાં લખો. જવાબ સારા અક્ષરોમાં સ્પષ્ટ લખો, પેપર પાછું આપો.

સૂત્ર વિભાગ :

પ્ર.૧ નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો.

(૩૦)

૧. સમ્માણેમિ કલ્લાણં દેવયં ચેઈય ।
૨. ઈરિયાવહિયં પરિક્કમામિ પરિક્કમિઉં ।
૩. વિહુય-રયમાલા જર મરણા ।
૪. જીવદયાણં ધમ્મદયાણં ।
૫. સામાઈયં સમ્મં ન ફાસિયં ।
૬. કાઉસ્સગ્ગો અરિહંતાણં ભગવંતાણ ।
૭. જે એ ઉત્તમા સિદ્ધા ।
૮. લાભત્થી ભય નિયાણત્થિ ।
૯. ફળમાં સંદેહ રાખીને સામાયિક કરવી દોષ છે.
૧૦. વિચાર્યા વિના બોલે તો દોષ છે.
૧૧. સામાયિકમાં હસી-મજાક કરવી દોષ છે.
૧૨. સામાયિકમાં નિદ્રા કરવી દોષ છે.
૧૩. સામાયિકમાં ઉપયોગ વિના બોલવું દોષ છે.
૧૪. સામાયિકમાં અંગ મરોડવા દોષ છે.
૧૫. અહંકારયુક્ત સામાયિક કરે તો દોષ છે.

પ્ર.૨ (નીચેના વાક્યો શુદ્ધ લખો.)

(૫)

૧. ક્રોધને સરળતાથી જીતો.
૨. માનને ક્ષમાથી જીતો.
૩. માયાને સંતોષથી જીતો.
૪. લોભ ને નમ્રતાથી જીતો.
૫. પ્રત્યાખ્યાન લેતીવખતે બે તથા પારતી સમયે એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવાનો હોય છે.

તત્ત્વ વિભાગ :

- પ્ર.૧ સાચો જવાબ શોધીને નીચે આપેલા () લખો.
૧. નવમા તીર્થકરનું નામ
- (૧) શીતલનાથજી (૨) સુવિધિનાથજી (૩) અરનાથજી (૪) સુમતિનાથજી
૨. પાંચમી સતીનું નામ.....
- (૧) સીતાજી (૨) કુંતીજી (૩) સુલસાજી (૪) સુંદરીજી
૩. ધર્મ સમાન નથી.....
- (૧) અમૃત (૨) સુખ (૩) શરણ (૪) મિત્ર
૪. બધા રોગોનું મૂળ
- (૧) શરીર (૨) અજીર્ણ (૩) શરણ (૪) મિત્ર
૫. દસ મા શ્રાવકજીનું નામ
- (૧) મહાશતકજી (૨) સુરાદેવજી (૩) સાલિહીપિતાજી (૪) કામદેવજી
૬. બાલ બ્રહ્મચારિણી સતીજી
- (૧) સુલસાજી (૨) સુંદરીજી (૩) સુભદ્રાજી (૪) શિવાદેવીજી
૭. ચેતના રહિત જડ પદાર્થ છે.....
- (૧) પાપ (૨) અજીવ (૩) આશ્રવ (૪) મોક્ષ
૮. મોટાની સામે હંમેશા કેવી રીતે બેસવું.....
- (૧) સીધા (૨) પદ્માસનમાં (૩) નમ્ર થઈને (૪) અક્કડીને
૯. ભગવાન ઋષભદેવજીનું બીજું નામ.....
- (૧) અતિવીરજી (૨) સન્મતિજી (૩) આદિનાથજી (૪) વર્ધમાનજી
૧૦. ચેલ્લણા સતીનું બીજું નામ.....
- (૧) સુલસાજી (૨) સુભદ્રાજી (૩) પુષ્પચૂલાજી (૪) સીતાજી
- પ્ર.૨ પુણ્યતત્ત્વની વ્યાખ્યા લખો. (બે લાઈનમાં)
- પ્ર.૩ સંવરતત્ત્વ કો પરિભાષિત કીજીયે (ત્રીન પંક્તિ)સંવરતત્ત્વની વ્યાખ્યા લખો.
(બે લાઈનમાં) (૩)

કથા વિભાગ :

- પ્ર.૧ નીચેના વાક્યો સાચા છે કે ખોટા. (૧૦)
૧. ભગવાન મહાવીરે ચૈત્ર સુદ તેરસે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. ()
 ૨. મેઘરથ રાજાનો જીવ ૧૬મા તીર્થંકર બન્યા. ()
 ૩. ધર્માચરણનો પાંચમો નિયમ અપ્રમાદ છે. ()
 ૪. ભગવાન મહાવીરના શાસનમાં ચૌદ ગણધર હતા. ()
 ૫. મેઘરથના ગુણગાન સાંભળતા દેવતા તેમને ડરાવવા માટે આવ્યા હતા. ()
 ૬. રાજા શ્રેણિકને ભગવાને નરકમાં ન જવાના ચાર કાર્ય કરવાનું કહ્યું હતું. ()
 ૭. રાજા શ્રેણિકે પુણિયા શ્રાવકની સામયિક ખરીદી હતી. ()
 ૮. મરકટ વૃક્ષની લાકડીના ખીલા બનાવીને ગોવાળે ભગવાનન કાનોમાં ઠોંકી દીધા હતાં. ()
 ૯. ભગવાન મહાવીરે ૨૮ વર્ષની ઉંમરમાં દીક્ષા લીધી હતી. ()
 ૧૦. રાજા મેઘરથની કથાથી અહિંસા તેમજ દયાનું મહત્વ સમજાય છે. ()

- પ્ર.૧ નીચેની કડીઓ પૂર્ણ કરો. (૧૫)
૧. અહાંકાર કા ભાવ ન રકખૂં.....કભી ન ઈર્ષ્યા ભાવ ધરું।
 ૨. જીવન કે સૂને પતઝડ મેં, ફિર ફૂલ ખિલે સૌરભ છાયા
 ૩. તુમ્હી હો પીર પૈગમ્બર - સદા જય હો સદા જય હો।
 ૪. અપને મન મેં પાપ સે ડરતા, વહ અચ્છા બચ્યા કહલાતા।
 ૫. હોકર સુખ મે મગ્ન ન ફલે, અટવી સે નહીં ભય ખાવે।

સામાન્ય જ્ઞાન વિભાગ :

- પ્ર.૧ જોડકા જોડો. જોડકા જોડી ખાલી જગ્યા પર લખો (૫)
૧. તાંબૂલ ફળ-ફૂલ
 ૨. વિલેપન ભોજન-દૂધ
 ૩. સચેત મુખવાસ
 ૪. અચેત ચંદન, તેલ
 ૫. ભત્ત ધોવણ પાણી

પ્ર. ૨ સાચો જવાબ શોધીને લખો. (૫)

૧. હું આરંભ-પરિશ્રદનો ત્યાગ કરીશ, આ ક્યાંથી લેવામાં આવ્યું છે.
(૧) ત્રણ મનોરથ (૨) પાંચ અભિગમ (૩) ચૌદનિયમ (૪) આમાંથી કોઈ નહીં.
૨. વીતરાગનું પ્રથમ સોપાન છે.
(૧) સામાયિક (૨) અભિગમ (૩) પ્રત્યાખ્યાન (૪) પોરસી
૩. માન નાશ કરે છે.....
(૧) પ્રીતિને (૨) લોભનો (૩) વિનયનો (૪) મિત્રનો
૪. આને ક્યારેય પણ છોડવા ન જોઈએ.
(૧) શ્રદ્ધા, શીલ (૨) આત્મ પ્રશંસા કરવી (૩) દેશ (૩) આમાંથી એકય નહીં
૫. શુદ્ધ સામાયિક ની દલાલીમાં કેટલું ઘન ઓછુ પડે છે.
(૧) ડુંગરી (૨) ૫૬ ડુંગરી (૩) ડુંગરી (૪) ૬૨ ડુંગરી

પ્ર.૩ સુભાષિતના નીચના બે દોહા પૂર્ણ કરો. (૫)

૧. જૈસા મીઠા ક્ષીર સાગર કા પાની
- જો કોઈ સુણે વો ઉત્તમ પ્રાણી.....
૨. માન વિનય કા નાશ કરતા હૈ ।
- માયા મિત્રતા કા નાશ કરતી હૈ.....

શ્રી અખિલ ભારતવર્ષીય સાધુમાર્ગી જૈન સંઘ

મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય

- ◆ સમતા સમાજની રચના
- ◆ વ્યસન મુક્ત રાષ્ટ્રનિર્માણ
- ◆ જીવદયા, સ્વધર્મી સેવા, માનવ સેવા ની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું સંચાલન
- ◆ જૈન સંસ્કૃતિ, ધર્મ, દર્શન તથા આચારના શાશ્વત સિદ્ધાન્તોનો લોક ભાષામાં પ્રચાર-પ્રસાર
- ◆ જન કલ્યાણકારી સહજ-સુબોધ સાહિત્યનું નિર્માણ
- ◆ સમ્યક જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર ની રક્ષા તથા વૃદ્ધિ માટે શિક્ષા-દીક્ષા ની સમુચિત વ્યવસ્થા
- ◆ સમાજ માં ધાર્મિક ચેતનાના અભ્યુત્થાન માટે આધ્યાત્મિક, નૈતિક, ચારિત્રિક તથા શૈક્ષણિક વિકાસ ના કાર્યો કરવા
- ◆ ધાર્મિક પરીક્ષા, સંસ્કાર શિબિર તથા સંસ્કાર પાઠશાલાના માધ્યમ થી સંસ્કાર જાગરણ તથા સ્વાધ્યાયી તૈયાર કરવા
- ◆ જૈન ધર્મના વિભિન્ન પાસાઓને જાણવા માટે પ્રયાસરત શોધાર્થિઓ તથા વિદ્વાનો ને યથોચિત સહયોગ પ્રદાન કરવો
- ◆ ધાર્મિક, આધ્યાત્મિક તથા નૈતિક શિક્ષા માટે પાઠ્યક્રમ નિર્ધારિત કરી સમ્યક્જ્ઞાનનો પ્રચાર-પ્રસાર કરવો.

શ્રી અખિલ ભારતવર્ષીય સાધુમાર્ગી જૈન સંઘ

પ્રમુખ પ્રવૃત્તિઓ

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ

- ◆ શ્રી સમતા પ્રચાર સંઘ
- ◆ વ્યસન મુક્તિ તથા સંસ્કાર નિર્માણ
- ◆ ધર્મપાલ પ્રચાર-પ્રસાર તથા સિરીવાલ પ્રવૃત્તિ
- ◆ સમતા જનકલ્યાણ પ્રન્યાસ
- ◆ આચાર્ય શ્રી નાનેશ ધ્યાન કેન્દ્ર, ઉદયપુર

સાહિત્યિક તથા શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓ

- ◆ શ્રમણોપાસક પત્રિકા (પાક્ષિક)
- ◆ સત્સાહિત્ય પ્રકાશન
- ◆ આગમ તથા તત્ત્વ પ્રકાશન
- ◆ આચાર્ય શ્રી નાનેશ સમતા પુરસ્કાર
- ◆ સ્વ. શ્રીપ્રદીપ કુમાર રામપુરિયા સ્મૃતિ સાહિત્ય પુરસ્કાર
- ◆ સ્વ. શ્રી ચમ્પાલાલ સાંડ સ્મૃતિ પ્રતિભા ઉત્ત્રચન પુરસ્કાર
- ◆ શ્રી સુરેન્દ્ર કુમાર સાંડ શિક્ષા સોસાયટી, નોખા
- ◆ પ્રાકૃત તથા જૈન વિદ્યા વિભાગ, સુખાડિયા વિ.વિ. ઉદયપુર
- ◆ આગમ, અહિંસા-સમતા તથા પ્રાકૃત સંસ્થાન, ઉદયપુર
- ◆ શ્રી પ્રેમરાજ ગણપતરાજ બોહરા ધર્મપાલ જૈન છાત્રાવાસ, રતલામ
- ◆ શ્રી ગણેશ જૈન છાત્રાવાસ, ઉદયપુર
- ◆ શ્રી ધાર્મિક પરીક્ષા બોર્ડ, બીકાનેર
- ◆ શ્રી ગણેશ જૈન જ્ઞાન ભંડાર, રતલામ
- ◆ વિદ્રત્ નિર્માણ પ્રકલ્પ, ઉદયપુર
- ◆ સમતા બુક બેંક